

Erään työläisnaisen nuoruus

Hänen itsensä kertoma. I osa.

August Bebelin
Esipuheella

Osuuskunta Visa r. l. **25** pennin kirjasarja
Porvoo N:o 4.

Erään työläisen naisen nuoruus

Hänen itsensä kertoma. I osa.

August Bebelin

Esipuheella

Suomentanut

Rieti Itkonen

Kustantaa

Osuuskunta Visa r. l. Porvoo.

Porvoo 1913, Työläisen kirjapaino.

Esipuhe.

Kun entinen pastori, nykyään saksalainen puolueoveri *Goere*, 90-luvun alussa julkasi lentokirjassensa „Kolme kuukautta tehtaan työmiehenä“, jossa hän esittää kokemuksiaan ollessaan kolme kuukautta tehtaan työmiehenä, teki eräs tunnetuimmista ja vanhollisimmista Saksan sanomalehdistä tämän tunnustuksen: Me olemme paremmin selvillä puolivillien afriikkalaisten kansanheimojen kuin oman maamme alempain kansankerrosten elinehdoista.

Tätä lausetta voidaan sovelluttaa tämänkin kirjasen sisältöön. Parempiosasille luokille aivan uusi maailma avautuu heidän silmäinsä eteen, kärsimysten, kurjuuden, siveellisen ja henkisen sorron maailma, niin että kauhistuen kysytään, kuinka sellanen on mahdollista meidän kristillisyydestään ja sivistyksestään ylpeilevässä yhteiskunnassamme. Kirjottaja esittelee meille tämän alemman luokan, jolle yhteiskuntamme on rakennettu ja jonka keskuudessa hän on syntynyt ja kasvanut puolen ihmisikää. Mutta me näemme

samalla, kuinka hän, ympäristönsä surkuteltavasta asemasta huolimatta, on voinut vapautua ja tehdä itsensä työllään siksi kunnioitetuksi ja tunnustetuksi sukupuolensa esitaistelijaksi, joka hän nyt on.

Harvaa kirjaa olen lukenut syvemmillä liikutuksella, kuin tätä naispuoluetoverimme kirjottamaa. Räikein värein kuvaa hän sitä hätää, niitä puutteita ja sitä siveellistä pahoinpitelyä, joille hän köyhänä työläisen lapsena on ollut alttiina ja joita hän työläisnaiseksi vartuttuaan on saanut kärsiä kaksinkerroin.

Hän on viettänyt lapsuutensa olosuhteissa, joita ei kannata sanoa inhimillisiksi. Isänsä on juoppo eikä hänellä ole mitään tunnetta perhettään kohtaan. Äitinsä on tietävästi kunnollinen ja työteliäs ihminen, joka puuhaa varhaisesta myöhäseen perheen ylläpidoksi, mutta elämisen huolien tähden on hän kokonaan vailla harrastuksia eikä ole ainoastaan välinpitämätön, vaan vieläpä vihamielinenkin tyttärensä pyrkimyksille vapautua niistä ihmisarvoa alentavista olosuhteista, johon kohtalo on hänet pakottanut.

Tämä vapautus onnistuu hänelle omin voimin, rautasella ahkeruudella ja väsymättömällä itsekasvatuksella. Puuttuvan koulukasvatuksen aukot täyttää hän itse ihmeteltävällä tavalla. Katolisen kirkon kahleet, jotka lapsena ovat hänet sitoneet, kuluttaa hän rikki ja oppii ajattelemaan vapaasti,

häneestä joka on täydellisesti kunnioittanut kuningasvaltaa, tulee tasavaltalainen ja olemassaolon ja koettelemusten kova koulu tekevät hänestä innostuneen sosialistin ja koko köyhälistön vapautuksen esitaistelijan.

Siten on hänen elämänsä esimerkkinä monille. Oikeen sanookin hän elämäkuvauksensa lopussa että rohkeutta ja itseluottamusta ennenkaikkea vaaditaan voidakseen jotain tehdä itsestään. Moni hänen kanssasisaristaan olisi voinut aikaansaada yhtä paljo kuin hänkin jos hyvä tahto ja innostus ihmiskunnan vapauttajaan, sosialismiin, olisi heitä elähyttänyt.

Yhden seikan esitän tätä kirjaa vastaan: että tekijätär liiallisesta vaatimattomuudesta on salannut nimensä. Tämä ei kuitenkaan pysyne salaisuutena, mutta minä olisin pitänyt kirjalle edullisempänä, jos hän, jonka nimen me kaikki tunnemme, olisi sanonut: sellanen olen kerran ollut ja tällanen olen nyt. Mitä olen tehnyt, olen ollut pakotettu tekemään, te voitte tehdä samoin jos vain rehellisesti tahdotte.

Toivon että tämä kirjanen leviää kymmenintuhansin kappalein.

Schöneberg, Berlin 22 päivä helmikuuta 1909.

August Bebel.

Erään työläisnaisen nuoruus.

Useimmilla ihmisillä on tapana, jos he ovat kasvaneet tavallisissa olosuhteissa, koettelemusten vaikeina hetkinä muistella liikutettuina ja kiitollisina surutonta, ihanaa lapsuutensa aikaa ja toivoa sen palaavan.

Minä muistelen aivan toisin tuntein lapsuus-aikaani. Ei yksikään valopilkku, ei ainoakaan auringon säde, ei mikään äidillisen hellyyden ja huolenpidon muisto liity kotiini. Ja siitä huolimatta oli minulla hyvä, uhrautuva äiti, joka ei suonut itselleen lepoa eikä rauhaa, vaan aina ahersi voidakseen säädyllisesti kasvattaa lapsiaan ja varjella heitä nälältä. Minkä muistan lapsuudestaani, on niin synkkää ja katkeraa ja syöpynyt tajuntaani ettei se koskaan katoa sieltä. Kaikesta mistä muut iloitsevat ja riemuitsevat: nukista, leikkikalusta, saduista, makeisista ja joulukuusista, en minä tiennyt mitään. Minä muistan vaan meidän ainoan huoneemme, jossa tehtiin työtä, nukuttiin, syötiin ja riideltiin. En myöskään muista ainoatakaan ystävällistä sanaa, yhtään hy-

väilyä. Muistan vaan sen kauhun, joka valtasi minut piilotellessani jossain nurkassa tai sängyn alla, kun äitini torui isääni siitä ettei hänellä ollut tarpeeksi rahaa kun hän tuli kotiin. Isälläni oli raju luonne. Sellaisissa tilaisuuksissa löi hän äitiäni, jonka usein aivan vähissä vaatteissa piti paeta kotoa ja piilottautua naapurien luo. Sillon olimme me useita päiviä yksin kotona riitelevän isän kanssa jota ei edes uskaltanut puhutella. Ruokaa emme juuri saaneet sellasina päivinä, avuliaat naapurit antoivat meille joskus jotakin, kunnes äitimme, lastensa ja kodin huolen pakottamana palasi takasin.

Sellasia kohtauksia tapahtui melkeen joka kuukausi, joskus useamminkin. Koko sydämeistäni olin kiintynyt äitiini. Isää sensijaan pelkäsin vastustamattomasti. En muista koskaan puhuneeni hänen kanssaan ilman ettei hän ensin olisi minua puhutellut. Häntä suututti että minulla, ainoalla tytöllä viidestä vielä elävästä sisaruksesta, oli tummat silmät kuten äidilläänikin.

Erikoisesti säilyy mielessäni eräs joulu-aatto, en ollut vielä viittä vuotta täyttänyt. Olin vähällä sinä iltana saada joulukuusen. Äiti tahtoi kerran näyttää nuorimmalle lapselleen — minulle — mitä joulu on. Monet viikot oli hän säästänyt muutamia lanteja voidakseen ostaa minulle joitakin leikkikaluja. Joulukuusi oli koristettu koreilla paperiköynnöksillä, kullatuilla pähkinöillä

ja pienillä makeisilla. Me odotimme isää, ennenkun sytytimme sen. Hän oli mennyt tehtailijan luo viemään valmiita tavaroita ja hänellä piti olla rahaa muassaan. Kello tuli kuusi — seitsemän ja viimen kahdeksan, mutta isää ei kuulunut. Meillä oli nälkä ja me pyysimme syödä. Meillä oli joululeipää, omenia ja pähkinöitä. Me söimme ja sitte piti minun mennä nukkumaan näkemättä joulukuusen palavan. Äiti oli liian alakulonen ja masentunut voidakseen sytyttää kuusen. Minä lojuin sängyssä voimatta nukkua. Olin niin riemuinnut joulusta ja nyt ei siitä kuitenkaan tullut mitään. Viimen kuulin isän tulevan, hän ei saanut ystävällistä vastaanottoa ja sitte seurasi taas kauhea näytelmä. Hänellä oli vähemmän rahaa kuin äiti oli odottanut ja sitte oli hän matkalla — kotiin tuloonsa oli hän tarvinnut kaksi tuntia — poikennut kapaikkaan lämmittelemään ja oli juonut enemmän kuin hän kesti. Siinä hälinässä joka nyt syntyi, tirkistin minä ylös vuoteestani ja näin isän kirveellä hakkaavan rikki joulukuusen. En uskaltanut huutaa, minä vaan itkin, itkin, kunnes nukuin.

Seuraavana päivänä antoi isä katumuksessaan minulle muutamia pennejä joilla voin ostaa uusia leikkikaluja. Hyvät ihmiset antoivat minulle myös nuken ja muita leikkikaluja joiden sijaan heidän lapsensa olivat saaneet uusia ja parempia.

Vielä muistan yhden sellasen hyväntekeväisyystapauksen. Kun olin ehtinyt kouluikään, oli joku rikas tehtaanomistaja jonka tehtaassa työskenteli useita satoja naisia ja miehiä, järjestänyt joululahjain jakamisen köyhille koululapsille. Minäkin kuuluiin niihin onnellisiin joille lahjotettiin makeisia ja villavaatteita. Mahtava kuusi säteili enemmän valoa kuin minä olin koskaan nähnyt ja hyvä ruoka sai meidät kaikki onnelliseen autuaaseen mielentilaan. Olin niin kiitollinen tuota hyvää rikasta miestä kohtaan, jonka sydän niin hellästi sykki köyhille! Kun kauan sen jälkeen äitini, joka jo silloin oli tullut leskeksi, sai tehdä työtä hänen tehtaassaan kaksitoista tuntia päivässä kolmen guldeenin¹⁾ viikkopalkasta, niin en vielä ymmärtänyt että hänen „jalomielisyytensä“ johtui siitä.

Vasta kauan senjälkeen ymmärsin sen.

*

Isääni kohtasi vaikea tauti, joka aiheutti meille raskaita huolia. Sairashuoneeseen ei hän tahtonut jäädä, ja lääkärin apua piti hänen saada. Lääkariin ja lääkkeisiin meni miltei kaikki ansiot ja meidän olomme kävi yhä vaikeammaksi. Joka kerta kun läksin lääkemääräyksen kanssa sairaahuoneelle, valitti äiti ettei tämä koskaan loppu-

¹⁾ Guldeeni, Smk. 2: 25.

nut. Eräänä päivänä kävi tila niin vaikeaksi että piti noutaa pappi ottamaan vastaan kuolevan synnintunnustusta ja antamaan viimeistä voitelua. Tämä oli suuri tapaus elämässäni. Naapurit olivat polvillaan lattialla ja me samoin. Pyhäsavu täytti huoneen ja äitini nyyhkytykset kuuluivat rukousten välillä. Muutamia tuntia sen jälkeen kuoli isäni eikä äitini koskaan voinut unohtaa, että hän erosi täältä lausumatta ainoatakaan lohdutuksen sanaa äidille tai kehotuksen sanaa meille lapsille.

Surua en tuntenut, päinvastoin, kun sain pitää erältä hyvinvoivalta perheeltä lainattua surupukua, niin tunsin tyydytystä, että minulla kerrankin oli hienot vaatteet.

Äitini täytyi nyt pitää huolta viidestä lapsesta. Vanhin veljeni oli tosin kahdeksantoista vanha, mutta hänestä ei ollut mitään apua, sillä hän oli opetellut ammatin, joka oli taantumassa. Hän päätti sentähden etsiä onneaan vieraissa maissa ja lähti ulos maailmalle. Kaksi veljeä, jotka tähän asti olivat tehneet työtä kotona isän kanssa, pantiin oppiin, nuorin veljistäni, joka oli kymmenen vuotias, kävi koulua.

Äitini oli lujaluontonen, ymmärtäväinen nainen ja hän tahtoi näyttää, että äiti voi huolehtia lapsistaan yhtä hyvin kuin isäkin. Hänen tehtävänsä oli sängen vaikea, kun ei hän koskaan ollut oppinut muuta kuin taloustoimia. Jäätyään

aikasin orvoksi, oli hän lähtenyt toisten palvelukseen kuuden vuoden vanhana. Koulua ei hän koskaan ollut käynyt eikä siis osannut lukea eikä kirjottaa. Hän oli vihamielinen „uudenaikaisille aatteille“, kuten hän koulupakkoa kutsui. Häntä suututti että toiset saivat määrätä vanhemmille mitä heidän piti lapsilleen tehdä. Siinä asiassa oli isäni ollut yhtä mieltä hänen kanssaan ja veljeni olivat saaneet auttaa häntä työssään — kurtomisessa — jo kymmenvuotiaina. Kolmen vuoden koulunkäyntiä pitivät vanhempani aivan riittävänä ja joka ei oppinut mitään kymmenenteen vuoteensa saakka, ei oppinut koskaan mitään, sanoivat he usein. Nuorin veljeni otettiin myös koulusta, mutta tällä välin oli koulupakkoa alettu tarkemmin noudattaa ja viranomaset tekivät vaikeuksia. Paljo vaivaa nähtyään sai äitini kuitenkin tahtonsa läpi ja veljeni vapautettiin koulusta ja sai alkaa työskennellä tehtaassa.

Kului kaksi vuotta. Veljeni ansaitsivat hiukan. Äitini uurasti varhaisesta aamunkoitosta myöhään iltaan. Minä sain auttaa kotona, silloin kun en ollut koulussa ja opin nuorena tekemään talousaskareita. Minä olin ylpeä kun talon väki ylisti minua seisoessani pesupunkan vieressä, pestessäni lattiaa* tai kuoriessani perunoita ja minä tahdoin tulla äitini tueksi jota kaikki kunnioittavat. Äitini työteliäisyys ja väsymätön pyrkiminen tulla yksin toimeen lastensa kanssa sai kaikkialla tunnustusta.

Mutta tila kävi pian vieläkin huolestuttavammaksi.

Tuli yleinen työttömyys. Äitini ja veljeni jouduivat myös sen uhriksi. Onnettomuus kehittyi huippuunsa, kun nuorin veljeni lankesi jäätyneellä iljängolla hakatessaan tietä patruunalleen. Hän sairastui saamistaan vammoista. Koko vuoden hän sairasti kotona, sitte piti hänet viedä sairashuoneeseen. Hän lähti hyvin vastermielisesti kotoa, niin puutteellista hoitoa kun hän siellä saikin. Lähes kaksi vuotta sai hän vielä kitua, ennenkun hän vapautui kärsimyksistään. Koko vuoden oli hänen pitänyt maata vesivuoteella voidakseen kestää tuskiaan. Lakkaamatta leikattiin häntä ja luusiruja otettiin ulos. Me saimme vain joskus nähdä häntä ja meillä oli vain se lohtu, että niin moni lämpimästi otti osaa hänen onnettomuuteensa ja muisti häntä lahjoilla. Lääkärit ja sairaanhoitajattaretkin olivat ystävällisiä ja kilttiä kärsivälliselle, iloselle pojalle, joka vaarallisesta tilastaan huolimatta usein lauleli kauniilla äänellään toisten iloksi. Hän oli viidentoistavuotias kun hänet haudattiin köyhänarkussa kunnan kustannuksella. — — —

Työttömyys kohtasi meitä raskaana. Ei kukaan perheen jäsen ansainnut mitään ja lufmitöiden toivokin petti. Mutta silloin sain minä työtä, *minä kahdeksanvuotias*. Kun olin siihen aikaan lakannut käymästä kaukaisessa kyläkoulussa, sain

mennä erään kotityötä tekevän ompelijan luo ompelemaan nappia kiinni. Sain olla siellä kello yhdeksään iltasin ja kun olin saavuttanut tarpeellisen kätevyuden, sain ottaa työtä mukaani kotiin. En montakaan penniä sillä ansainnut, mutta meidän nykyssä asemassamme olivat nekin välttämättömät. Äitini ei kammonut mitään vaivaa, ei mitään työtä hankkiakseen rahaa kotiin, mutta meitä oli viisi nälkästä suuta, kotona sairaana makaava veljeni siihen luettuna. Meidän täytyi tarttua kaikkiin keinoihin: uudenvuodenpäivänä minä kuleksin rikkaiden ihmisten ovilla lukemassa uudenvuoden toivotusta ja sain siitä rahaa. Niin tekivät toisetkin ja sattui usein, että tulini ovelle josta yhtä kovaosanen lapsi juuri tuli ulos. Tällä kiertomatalla ansaitsin sen verran että saimme vuokran maksetuksi.

Tällaiset ovat lapsuusmuistoni. Enkä liene liikaa sanonut sanoessani: en yhtään valopilkkua, en yhtään auringonsädettä muista tältä ajalta.

Kun olin kymmenvuotias — olin silloin juuri lopettanut kansakoulun kolmannen luokan — muutimme me kaupunkiin asumaan. Kouluun ei minua enää pantu, eikä viranomaisilla näyttänyt olevan tietoa minun elämästäni, sillä he eivät koskaan tehneet kyselyjä minun vaillinaisesta koulunkäynnistäni. Tähän oli kuitenkin omat syynsä.

Kun ei äitini osannut kirjottaa, sain minä täyttää poliisin hengillepanoilmotukset. Minun olisi silloin tietenkin pitänyt merkitä itseni lasten sarakkeeseen, mutta kun en enää pitänyt itseäni lapsena, jätin sarakkeen tyhjäksi ja jäin siten viranomaisille ilmottamatta. Ei kukaan huomannut tätä virhettä.

— Sinähän olet iso tyttö ja saat itse ansaita leipäsi, sanoi äitini.

Olisin mielelläni tahtonut lukea. Uneksin aina päästä opettajaksi. Mutta jo kymmenvuotiaana huomasin, että on turhaa mielikuvitusta puhua-kaan siitä.

Me muutimme nyt vanhan pariskunnan luo pieneen huoneeseen, jossa pariskunta nukkui toisessa sängyssä ja äitini ja minä toisessa. Minä sain paikan jossa minun piti kutoa kaulaliinoja. Kahdentoista tunnin ahkeralla työllä ansaitsin 25 à 30 kreuzeriä¹⁾ päivässä. Jos otin työtä illalla mukaani kotiin, ansaitsin lisäksi muutamia penniä. Kun kello kuusi aamulla juoksin työhöni, nukkuivat vielä toiset minun ikäseni lapset ja kun kello kahdeksan illalla kiiruhdin kotiin, menivät toiset lapset kylläisinä ja tyytyväisinä nukkumaan. Kun istuin kumartuneena työni ääressä lisäten silmukan silmukkaan, leikkivät he ulkona raittiissa ilmassa tai istuivat koulussa. Siihen

¹⁾ Kreuzer = noin 2,1 penniä.

aikaan pidin kohtaloani jonakin luonnostaan lankeevana, minulla oli vain yksi palava halu: *kerrankin saada nukkua tarpeekseni*. Saada nukkua kunnes itsestään heräisin, oli minusta ihaininta mitä ajatella voi. Kun minulla joskus oli ollut onni saada nukkua — niin, se ei ollutkaan mikään onni, sillä se johtui joko sairaudesta tai työn puutteesta. Kuinka usein sainkaan kylminä talvi-iltoina mennä makaamaan, kun sormeni olivat niin väsyneet etteivät enää voineet pidellä neulaa. Tiesin että seuraavana aamuna piti nousta ylös yhtä paljo aikasemmin. Kun äitini herätti minut, oli hänen tapanaan asettaa tuoli sängyn viereen että minä voisin pitää jalkani lämpimänä, ja niin ryhdyin työhöni, siitä mihin illalla olin lopettanut. Myöhempinä vuosinani sain usein katkerasti tuntea etten koskaan, koskaan ollut saanut nauttia lapsuuden tai nuoruuden iloa.

Vanha pari jonka luona asuimme, oli hyvin epäilyttävää väkeä. Vaimo elätti itseään ennustamalla kortista nuorille tytöille ja rouville heidän tulevaisuuttaan. Minäkin sain tirkistää tulevaisuuteeni jonka hän korteillaan kuvaili mitä loistavimmin värein. Tietysti näytteli mies siinä pääosaa, hyvin rikas mies. Tämä nainen olisi voinut lopuksi käydä minulle hyvin turmiolliseksi. Hän saneli minulle, kymmenvuotiselle lapselle, joukon sopimattomia imarteluja, koristeli minua silkkinauhoilla ja antoi minulle makeisia.

Tätä kaikkea minä saisin niin paljo kuin vaan haluaisin, kun ei vaan äitini saisi mitään tietää. Hän koetti saada minua ryhtymään useihin asioihin, jota en kuitenkaan uskaltanut, koska pidin niitä sopimattomina.

Onneksi oli äiti vartijanani ja me vuokrasimme pienen sopen itsellemme. Nuorempi veljeni muutti nyt luoksemme muassaan eräs toverinsa joka nukkui yhdessä hänen kanssaan. Meitä oli siis neljä henkeä pienessä karsinassa, jossa ei ollenkaan ollut akkunaa, vaan sai valoa ovesta olevasta ruudusta. Kun eräs tuttu palvelustyttö oli jonkun aikaa paikatta, tuli hän meidän luo asumaan. Hän makasi sängyssä äidin vieressä ja minä makasin heidän jaloksissaan jalat tuolilla.

Vuoden ajan olin villaompeelijana ja ehdin työskennellä useammassa työpaikassa, sillä kun saimme vain kuulla, että jossain toisessa paikassa maksettiin muutamia pennejä enemmän, niin muutin minä sinne. Siten tulin lakkaamatta uuteen ympäristöön uusien ihmisten joukkoon enkä saanut jalan sijaa missään. Sain myös nähdä monenlaisia perhesuhteita. Voiton saaminen aivan nuorten tyttöjen työvoimasta oli kaikkialla työnantajien toimeentulon perusteena. Minä tein usein työtä virkamiesten tai liikemiesten rouvien hyväksi, jotka ainoastaan meidän työvoimaamme käyttämällä voivat ylläpitää yhteiskunnallista asemaansa. Minä olin aina nuorin kaikista ja etten

nuoruuteni tähden saisi vieläkin huomontaa palkkaa, ilmotin tavallisesti itseni vanhemmaksi kuin olin. Se kävi hyvin päinsä, sillä olin suurikasvunen ikäsekseni ja vakava käytökseni teki minut vanhemman näköiseksi. Lisäksi oli minun pakkokin käydä vanhemmasta, ettei kukaan huomaisi, että minun oikeastaan olisi pitänyt vielä käydä koulua.

Minä olin yksitoista täyttänyt kun äitini sai hankitaksi minulle sopivan toimen. Minun piti oppia ammatti, jossa taitavuudella ja ahkeruudella ansaitsisin enemmän kuin nyt. Mutta koulupakkoikäni tähden piti minun oppia välikäden kautta. Erään sukulaisen luona sain opetella kaksitoista tuntia päivässä tekemään helmireunuksia ja silkki-kudoksia johonkin muotikauppaan. En saanut mitään määrättyä palkkaa, sukulaiseni laski aina esineen valmistuttua, kuinka paljon työtä olin tunnissa tehnyt ja maksoi viisi kreutzeriä tunnilta. Kun harjaantui enemmän ja alkoi siis saada suuremmat ansiomahdollisuudet, vähensi hän palkkaa. Lakkaamatta, hetkenkään lepoa saamatta, täytyi tehdä työtä. Jokainen joka tietää mitä merkitsee kahdentoista tunnin työ eli yleensä yhtäjaksonen työ, ymmärtää ettei sitä minun ikäiseni lapsi ajan oloon voinut kestää. Kuinka ikävöiden katsoinkaan kelloa, kun rikkipisteltyjä sormiani alkoi pakottaa ja tunsin väsymyksen joka jäsenessä! Ja kun viimeinkin pääsin kotiin joko

kauniina lämpinä kesä-iltana tai kylmän koleana talvi-iltana, niin aina täytyi ottaa työtä yöksi kotiin, sillä paljo piti tehdä. Tämä rasitti minua enimmäen, sillä siten pilaantui se ainoakin ilo mikä minulla oli.

Luin innokkaasti. Minä keräilin valikoimatta mitä käsiin sattui. Lainailin tuttavilta jotka itsekkään eivät voineet erottaa sopivaa ja sopimatonta luettavaa toisistaan. Esikaupungin antikvariaatista lainasin kirjoja kahdella kreutzerilla, jotka muodollisesti varastin itseltäni. Intiaanikertomuksia, roskaromaaneja, aikakauslehtiä, kaikkia kuletin kotiin. Paitsi rosvoromaaneja, joihin erittäinkin olin innostunut, kiinnittivät mieltäni kertomukset onnettomista kuningattarista. Rinaldo Rinaldinin ohella (erikoisihanteeni), oli minulla „Katarina Kornaro“, „Rosa Sandor“, „Espanjan Isabella“, „Ranskan Eugenia“, „Maria Stuart“ ja monta muuta, „Vienin hovilinnan valkea rouva“, kaikki keisari Josefin romaanit, „Keisarin poika ja kylvettäjän tytär“, muodostivat minun henkisen ravintoni. Näiden jälkeen tulivat jesuiitaromaanit ja taas niiden jälkeen romaanit köyhistä tytöistä, jotka pelottavat esteet voitettuaan, viimen pääsivät kreivittäriksi tai ainakin tehtaanomistajan tai tukkukauppiaan rouviksi. Elin kuin houressa, ahmin vihkon toisensa jälkeen, unohdin todellisuuden ja olin olevinani kirjojen sankaritar. Ajatuksissani toistui kaikki mitä he olivat sanoneet

ja otin osaa heidän kauhuunsa kun heidät muurattiin johonkin komeroon, haudattiin valekuolemina, myrkytettiin tai murhattiin tikarilla tai kustristettiin. Ajatuksissani elin aina aivan toisessa maailmassa näkemättä ympäristöni tai edes omaa kurjuuttani. Kun ei äitini osannut lukea, oli minun lueskelemiseni vailla minkäänlaista valvontaa. Niinpä luinkin jo kolmentoista vuotiaana Paul de Kockin. Mutta nämä rivot ranskalaiset jutut vahingottivat minua niin vähä, että voin kuvailla luetun sisällön pienimpiä yksityisseikkoja myöten kuitenkin ymmärtämättä miksi veljeni ja hänen toverinsa nauroivat sille, mikä minusta ei ollenkaan ollut hauskaa. Muistan vieläkin erään kohdan. Markiisi oli vienyt erään nuoren tytön pienen pensaikkoon ja kirjassa oli jotakuinkin näin: „Kun he palasivat sieltä, käveli tyttö kalpeana ja horjuen eteenpäin. Viimesen silmäyksen heitti hän vielä siihen paikkaan, jossa hän oli kadottanut viattomuutensa.“ Tälle pojat nauroivat, mutta minä en käsittänyt miksi.

Minun piti paljo kertoa toisille. Minä kerroinkin mielelläni ja muistin keskustelutkin miltei sanasta sanaan, kuin olisin ne ulkoa opetellut. Tulin pian „kuulusaksi“ kertojakyvystäni. Sunnuntai-iltoina sain usein mennä työnantajattareni luo kertomaan, talossa jossa asuimme pyydettiin minua perheisiin kertomaan ja äitini ja veljeni saivat minut usein aivan kärsimään halutessaan

kuulla minun kertovan. Kun toiset makasivat, piti minun kertoa heille. Toiset nukkuivat lopuksi, mutta uni karkkosi minun silmistäni maatessani kiihottuneena sängyssäni uskaltamatta liikkuttaa itseäni kun pelkäsin häiritseväni äitiäni. Olisin muuten mieluummin käyttänyt aikani lukemiseen silloin kun en ollut työssä.

Sunnuntaisin, kun olin auttanut äitiäni niukassa taloudessamme, luin siksi kun tuli pimeä. Kesällä otin kirjan mukaani hautuumaalle, jossa joskus makasin hautakiven vieressä välittämättä mistään muusta kuin kirjastani. Kuinka pelkäsin-kään *pyhätyötä* johon usein olin pakotettu! Pidin sellasta päivää hukkaan menneenä ja parempaa illallista ja pientä lasillista viiniä ¹⁾ eli olutta, jotka sain korvaukseksi, en pitänyt minään korvauksena.

Kaksi vuotta kävin opissa ja ne nöyryytykset, jotka sillä aikaa sain kärsiä, tuntuivat sentähden kovemmilta ja sydämettömämmiltä, että ne tulivat sukulaisten taholta. Olin kuten jonkunlainen tutkimus, lauvantaisin sain ottaa osaa suursiivoukseen ja minä tunnen vielä tänä päivänä samaa katkeruutta kuin silloinkin ajatellessani sitä kohtelua jota sain osakseni.

Jokseenkin kaukana sijaitsevasta torikaivosta piti minun kantaa vettä raskaalla puuastialla —

¹⁾ Viini on Etelämaissa halpa kansanjuoma.

siihen aikaan ei taloissa vielä ollut vesijohtoja enkä osannut ajatellakaan että sellasta mukavuutta koskaan tulisi olemaankaan. Usein vieraat ihmiset säälivät minua ja auttoivat kantamassa. Sukulaiseni oli sitä mieltä että minun piti tottua kaikenlaiseen työhön, sillä hienoa rouvaa ei sinusta kuitenkaan tule, sanoi hän.

Minä vihasin näitä ihmisiä ja heidän kumpaa-kin lastaan, jotka minuun kohdistivat kaiken juonittelunsa mihin suinkin kykenivät. He pilkkasivat minun köyhyyttäni, ilkkuivat, että minun kesäsin piti kulkea avojaloin, seikka josta ilmankin katkerasti kärsin. Mutta kun ei minun tarvinnut kulkea montakaan askelta, piti äitini tuhlauksena että minä arkena pidän kenkiä. Kun se ammatti, jota opettelini, oli riippuvainen vuodenajoista, oli minulla pari kertaa vuodessa muutaman viikon aikana hyvin vähä tai ei ollenkaan työtä. Äitini tahtoi saada minut muualle työhön siksi aikaa ja minä sain taas mennä etsimään työtä. Luin kaikki osotekilvet kadulla ja menin sisään sinne missä vähäkin arvelin tarvittavan tyttöä. Tämä oli kaikkein vaikeinta. Yksitoikkonen kysymykseni oli: „Anteeksi, onko täällä saatavissa jotain työtä.“ Tunnen vielä tänä päivänäkin yhtä voimakkaana sen raskasmielisyyden, joka minut joka kerta valtasi tätä tuskallista mutta kuitenkin odottavaa kysymystä tehdessäni. Usein sain ensin kuivata kyyneleitäni, ennenkun kykenin puhumaan sanaakaan.

Kerran, olin silloin jonkun verran yli kolme-toistavuotias ja näytin miltei täysikasvaneelta, jouduin etsiessäni erään pronssitavarakaupan toimistoon. Pienikasvunen vanhanpuoleinen herra, päällikkö itse, kysyi ikääni, nimeäni ja perhesuhteitani sekä pyysi minun tulemaan uudelleen seuraavana maanantaina. Sain paikan kahdentoista muun tytön joukkoon ja sain taas istua lämpimässä huoneessa. Minut opetettiin panemaan kokoon ketjusilmukoita ja minä tulin pian taitavaksi. Päällikkö kohteli minua ystävällisesti, minähän olinkin nuorin kaikista, mutta ansaitsin pian enemmän kuin sukulaiseni luona. Oppikurssi lopetettiin nyt kokonaan, koska olin saanut tuottavampaa ammattia. Kymmenen kuukautta työskentelin pronssitehtaassa ja hankin vähitellen omasta mielestäni hienot vaatteet, sirot jalkineet sekä yhtä ja toista mikä kuuluu hyvään ulkoasuun.

Työnantajani oli erittäin ystävällinen minulle ja suosi minua enemmän kuin muita. Hän puhui minulle isällisesti ja tuki minua päätöksessäni pysyä pois niistä huvituksista, joilla toverini kulluttivat loma-aikojaan. He kävivät sunnuntaisin tansseissa, kuten he sinne kertoivat. Täällä juttelivat he nuorten työmiesten kanssa ja vaikken ymmärtänytkään heidän puheidensa sisältöä, tunsin kuitenkin ettei ollut soveliaasta puhua sillä tavalla. Eristäytymisestääni he tekivät pilaa, vaan

kun aina olin valmis kertomaan heille, niin eivät he vihanneet minua.

Monen kuukauden kuluttua osotettiin minulle työtä josta ansaitsin paremmin. Mutta se oli myös rasittavampaa. Minun piti juottaa kaasulla käyvän palkeen ääressä ja minusta se tuntui usein raskaalta. Poskeni kävivät yhä kalpeammiksi ja minä kärsin vastustamatonta raukeutta, sain pyörtymiskohtauksia ja minun täytyi usein tarttua kiinni johonkin etten kaatuisi.

Toinenkin seikka aiheutti minulle samaan aikaan paljon rauhattomuutta. Olen jo maininnut ettemme asuneet yksin, vaan että eräs veljeni toveri asui luonamme. Tämä ruma, rokonarpi-nen ja harvasananen nuorukainen oli alkanut kiinnittää minuun tunkeilevaa huomiotaan. Hän antoi minulle pieniä hedelmä- ja leivoslahjoja. Kirjojakin hän hankki minulle. Ei äitini enempää kuin minäkään siitä sen enempää välittänyt — minähän olinkin vasta neljäntoista vuotias. Eräänä vapaapäivänä tuli asukkaamme yksin kotiin ja me paneuduimme makaamaan — veljeni ei vielä ollut tullut. Minä nukuin äitini kanssa samassa sängyssä, seinään painautuneena. Luultavasti en ollut ehtinyt vielä kunnon nukkumaan-kaan kun heräsin omaan huutooni: tunsin kuuman hengityksen kasvoillani mutta pimeässä en voinut nähdä mikä se oli. Huuto herätti äitini joka heti sytytti kynttilän ja sai selvän asiasta.

Vuokralaisemme oli noussut vuoteeltaan, jonka jalkapää oli kiinni meidän sänkymme pääpuolessa ja hiipinyt viereni. Vapisin tuskasta ja kauhusta tietämättä mitä hän oikeastaan oli aikonut, tunsin kuitenkin että se oli jotain halpamaista. Äitini moitti häntä, mutta hän tuskin vastasi sanaakaan. Me istuimme valveilla ja odotimme veljeäni ja kun hän saapui, syntyi uusi järkyttävä kohtaus. Vuokralaisemme sanottiin irti, vaikken minä olisi sitä toivonut. Häntä ei heti ajettu pois, vaan sai jäädä siksi viikoksi ehtiäkseen hankkia uuden asunnon ja välttääkseen umpimähkää muuttamisen. Minä kärsin hirveästi tästä hänen minulle käsittämättömästä menettelystään. En uskaltanut iltasin nukkua ja kun viimen nukahdin, vaivasivat kauheat unet minua ja saivat minut pelosta lujasti tarttumaan äitiini. Minua toruttiin „ylenmäärin jännitetyistä ajatuksistani“ ja syy luettiin kokonaan lukemieni kirjojen ansioksi, jotka minulta nyt kokonaan kiellettiin.

Muutamia viikkoja tämän kauhean tapauksen jälkeen vaivuin kerran kauan kestävään pyörtymistilaan. Kun minut lääkärin avulla saatiin taas tajuihini, tunsin vaikeata tuskaa. Lääkäri piti tapausta arveluttavana ja määräsi minut tarkastettavaksi hermosairalaan. Klinikassa, johon minut vietiin, tiedusteltiin isäni ja isoisäni elintapoja ja oltiin sitä mieltä että heidän alkohoolin väärinkäyttönsä oli syynä sairauteeni. Minua sanottiin

vaivaavan ravinnon puute ja verenvähyys. Minua neuvottiin oleskelemaan ulkoilmassa ja hankki-
maan itselleni ravitsevampaa ruokaa. Se oli se
parannuskeino, jonka kuulusa klinikkalääkäri mää-
räsi. Kuinka voisin minä noudattaa hänen mää-
räyksiään?

Mitä tähän saakka olin saanut kärsiä puutteen,
työn ja sairauden tähden, ei vetänyt lähimainkaan
vertoja sille mitä lähinnä seuraavina aikoina sain
kärsiä. Pronssitehtaaseen en enää saanut mennä,
sillä lääkäri oli selittänyt että se työ oli minulle
samaa kuin myrkkyä. Sain etsiä muuta työtä
heti kun minua pidettiin hiukan parantuneena.
Elin ainaisessa pelossa. Jouduttuani muutamia
askelia portin ulkopuolelle, pelkäsin saavani uuden
pyörtymiskohtauksen. Haikein haluni oli *saada
kuolla*. Mutta minun piti etsiä työtä. Kun olin
sitä saanut ja työskennellyt puolen päivää, val-
tasi kauhu minut uudelleen. Päivällistunnin vie-
tin puistossa, minunhan piti saada raitista ilmaa.
Siellä söin päivälliseni, jona oli hedelmiä, leipää
tai pala makkaraa, se oli se voimakas ravinto
jota lääkäri oli määrännyt. Se oli nyt niukempi
entistään, sillä en pariin viikkoon ollut ansainnut
mitään ja ensi hämmästyksessä haettu lääkäri piti
sekin maksaa, samoin apteekkitarpeet. Sairaus-
vakuutusta ei siihen aikaan ollut.

Pronssitehtaaseen en saanut jäädä koska ter-
veyteni siitä kärsi. Nyt työskentelin *metallipai-*

nossa. Tein palvelusta erään puristuskoneen luona ja viimeksi tulleenä piti minun noutaa puita kellarista yhä peläten pyörtyväni alhaalla kellarissa. Olin tässä paikassa vain muutamia päiviä, sillä ei katsottu minun voivan mennä enää sinne. Nyt sain paikan *patruunatehtaassa.* Kun olin ollut siellä kolme viikkoa ja kävelin kadulla päivällistunnilla, piti ohikulkevien tukea minua, sillä olin alkanut horjua ja vaivuin uudelleen voimattomuuden tilaan. Kun se meni ohi, vietin minut äitini kauhuksi kotiin. Pyysin häntä viemään minut sairashuoneeseen, sillä siellä toivoin paranevani jos se yleensä oli mahdollista.

Kolme viikkoa olin sairashuoneella ja niin kummalliselta kun se tuntuukin, oli se tähänastisen elämäni parhain aika. Kaikki olivat minulle hyviä, lääkärit, hoitajattaret ja potilaat. Sain säännöllisesti ravitsevaa ruokaa, oman sängyn ja puhtaat liinavaatteet. Koetin tehdä hyötyä niin paljon kuin voin, tein käsitöitä ja sain lainata kirjoja lääkäreiltä. Nyt luin *Schilleriä* ja *Daudet'a* (Dodee). Enemmän miellyttivät minua Schillerin runot ja draama „Messiaalainen morsian“. Myös Daudet'n „Fromant nuorempi ja Rister vanhempi“ teki minuun syvän vaikutuksen. Neljä viikkoa voin oikeen hyvin lääkärin hoidon alaseksi. Sen jälkeen laskettiin minut ulos terveenä.

Koko sairaalassa oloaikana ei minulle sattunut mitään ikävää, minulla oli aina hyvä olla. Nyt

piti minun taas etsiä työtä. Ja taas alkoi tuska vaivata minua yksin harhaillessani kaduilla. Työtä en löytänyt. Aikasin aamulla läksin kotoa ehtiäkseni ensimmäisenä oville, mutta turhaan.

Äitini joka sairauteni jälkeen oli ollut tavattoman hellä minua kohtaan kutsuen minua usein onnettomaksi lapsiraukakseen ja liikutettuna vastaanottanut hyväilyni, joista hän sitä ennen ei tahtonut tietää mitään, tuli nyt huonolle tuulelle sentähden että niin kauan olin ilman työtä. Hänhän vaati itseltään niin paljo. Päivät päästään raatoi hän ilman lepoa ja rauhaa. Hän työskenteli kutomossa jossa hän lankojen myrkyllisistä väreistä sai haavoja käsiinsä ja pahanlaisia kasvannaisia käsivarsiinsa. Mutta valittamatta täytti hän raskaan päivätyönsä. Hän ei ollut enää mikään nuori nainen. Hän oli neljäkymmentäseitsemän, kun minä, hänen viidestoista lapsensa synnyin — nyt oli hän siis kuusikymmentäyksi — eikä hän koko pitkän elämänsä aikana ollut saanut ainoatakaan lepopäivää. Kun ei hänellä ollut vakituista työtä, kävi hän auttamassa perheissä. Hän piti kunnia-asianaan ettei koskaan joutuisi asunto- tai muuhun velkaan. Hänen erikoinen luonteenpiirteensä oli saada olla riippumaton kestäen. Ja nyt oli hänellä miltei täysikasvunen tytär, jonka piti olla hänelle tukena ja tämä tytär ei ansainnut mitään! Hän torui minua kovin — kun hänkin oli aina

voinut hankkia itselleen työtä, niin piti minunkin voida.

Osittain sainkin kyllä työtä. Koetin työskennellä kartonkitehtaassa, kenkätehtaassa, nuorinpunojalla, tehtaassa jossa valmistettiin vihreää väriä *turkkilaisiin shaaleihin* ja useassa muussakin paikassa. Toisissa paikoissa ei minua muuttaman tunnin kokeilun jälkeen pidetty tarpeeksi taitavana, toisissa paikoissa taas sain kuulla paremmista paikoista ja menin sinne.

Näin kului kolme viikkoa. Pyörtymiskohtaukset uusiutuivat ja niitä seurasi raskas tajuttomuuden tila. Taas menin sairashuoneeseen. Olin niin kalpea ja valju että herätin huomiota kadulla. Useita kertoja piti minun mennä porttikäytäviin ja levätä portailla. Täydessä kuumeessa saavuin sairashuoneeseen ja annoin ylen ensimmäisen ateriani. Mutta muutamien päivien kuluttua aloin voida paremmin. Sain taas kunnollista ruokaa ja hoitoa jota en tähän asti ollut saanut.

Sillon tapahtui jotain jota vasta myöhemmällä iälläni voin arvostella koko laajuudessaan. Eräänä päivänä ilmoitettiin minulle ettei ollut enää mitään toiveita paranemisestani ja työkykyiseksi tulemisestani, vaan että minut piti viedä toiseen laitokseen.

Sain pukeutua ja astua sairasvaunuun ja pian senjälkeen olin *köyhäintalon* vastaanottohuoneessa. Olin täsmälleen neljätoista vuotta ja

neljä kuukautta vanha. En ymmärtänyt mitä oli tapahtunut, minä vaan itkin, itkin herkeämättä sitä ympäristöä johon jouduin. Suuressa salissa, jossa oli sänky sängyn vieressä ja jossa enimmäkseen asusti vanhoja kumaraisia vaimoja, osoitettiin minulle sänky ja kaappi. Vaimot rykivät ja saivat tukehduskohtauksia, useat hourailivat ja puhuivat omituisesti. Öisin en saanut tuskiltani nukutuksi ja vanhukset olivat myös levottomia eivätkä tahtoneet pysyä vuoteissaan. Ruokakaan ei ollut niin hyvää kuin sairashuoneella eikä minulla ollut mitään tehtävää, ei käsityötä, ei kirjoja eikä kukaan ihminen välittänyt minusta. Suuressa puistossa etsin yksinäisimmät polut saadakseni itkeä rauhassa. Viidentenä päivänä lähetettiin minut asiamiehen luo, joka kysyi minulta eikö minulla ollut ketään joka pitää minusta huolta, sillä tänne en voinut jäädä. Ellei minua kukaan ottanut hoitoonsa, täytyi minut lähettää kotiseudulleni.

„Kotiseudustani“ ei minulla ollut tietoa, siellä en ollut koskaan ollut enkä ymmärtänyt sitä kieltä mitä siellä puhuttiin. Olin toivoton ja vanha kuoleman toivo valtasi taas minut. Sopersin että olihan minulla äiti joka oli tehnyt työtä kymmenvuotisesta alkaen. Sain kortin, johon minun piti kirjottaa äidilleni että hän heti tulisi minut noutamaan, muuten minut lähetettäisiin Böhmiin. Seuraavana päivänä seurasin äitiäni kotiin.

Jälkeenpäin olen ihmetellyt mitähän minusta olisi mahtanut tulla, jos minut olisi lähetetty niin sanotulle „kotiseudulleni“. Aloin myös arvostella sitä rikollista hirmuvaltasuutta, joka vei vanhojen ja sairaiden laitokseen minut, lapsen, olennon, jolta työ ja nälkä varhaisimmasta lapsuudesta asti oli vienyt lapsuudenilon, ja joka hirmuvaltasuus olisi jättänyt minut tuntemattoman, mutta varmasti useiksi vuosiksi surullisen kohtalon käsiin, ellei hyödyllinen virkamies olisi ollut saapuvilla. Usein olen myöhemmällä iälläni tuntenut katkeruutta ajatellessani itsekseni kaikkea ja muistellessani että ainoastaan sattumasta on riippunut etten minä, josta tuli täysin työkykyinen nuori tyttö ja sittemmin terve, täysin kehittynyt nainen, joutunut ympäristöön jossa minua joka tapauksessa aina olisi pidetty vieraana taakkana.

Ellei virkamies olisi huomannut minua kävelyllä ollessani ja kerran puhutellut minua kummastellen nuoruuttani, niin olisin saanut tulevaisuudessa kestää paljo enemmän. Nyt olin kohtona ja minun piti opetella liinaompelusta.

*

Minun piti käydä kuukauden kestävä oppikurssi ja toivoen minun siten saavan tulevaisuudessa parempia elinehtoja, maksoi äitini mielellään vaaditun oppirahan. Johtajatar käytti häpeällisellä tavalla tyttöjä hyödykseen. Minun piti

neljän viikon ajan saada opetella liinaompelua, mutta mitä minä sen sijaan sain tehdä? Tarpeellisesti varustaakseen minua, oli äitini tehnyt uhrauksia, jotka hänen kohdastaan olivat suunnattomia. Ja minä, minä sain olla lastenhoitajana, käsivarteni olivat aivan tunnottomina johtajattaren lapsien kantamisesta. Tuntikausia sain kävellä lasten kanssa ulkona, ettei toisia kirkuminen vaivaisi. Minä sain käydä asioilla, pestä astioita ja tehdä yhtä ja toista jolla ei ollut mitään tekemistä liinaompelun kanssa. Vasta neljännen viikon alussa sain ommella napinreikiä, päärmätä, poimuttaa reunuksia ja viimein koettaa ompelukoneen ääressä ommella ensimmäisiä pistoksiani paperipalalle. Tämä oli se pohja jolle minun nyt piti rakentaa toimeentuloni ja palkita äidilleni mitä hän minun hyväkseni oli tehnyt.

Tämän hyvän rouvan tarkoituksena ei kuitenkaan ollut sallia minun jäädä niin kauaksi että olisin saanut täydentää sen mitä en vielä ollut ehtinyt oppia. Päinvastoin tahtoi hän välttämättä saada uuden lapsentytön ja senlisäksi häneltäkin oppirahat. Hän selitti ettei hänellä ollut työtä minulle eikä hän siis voinut minua käyttää ja lähetti minut pois. Äitini ei tahtonut tähän tyytyä. Hän vaati rahojaan takasin tai sitte että minun piti saada käydä kurssi loppuun. Mutta joka tunti, minkä hän kulutti näihin turhiin keskusteluihin, merkitsi menetettyä työaikaa ja siis

myös menetettyä ansiota. Minun siis piti lähteä ja hankkia paikka „liinaompelijana“. Työtä tosin sain, mutta jo heti ensi yrityksestä huomattiin etten osannut mitään ja sillä oli asia päätetty. Minun oli pakko ottaa sitä työtä mitä satuin saamaan.

Kun ei mitään pysyväistä ollut saatavissa, puhui äitini ennemmin mainitulle sukulaiselle ja minä aloin taas työskennellä hänen luonaan. Oli erittäin huono vuosi, sillä muoti alkoi muuttua aivan toiseen suuntaan. „Kuollut aika“ joka muullon alkoi vasta joulun aikoina, eikä aina vielä sillonkaan, alkoi nyt jo marraskuussa. Ensimmäinen työskenneltiin vain muutamia tunteja päivässä, mutta neljä viikkoa ennen joulua loppui työ kokonaan. Olin taas kotona, lähes viisitoistavuotias tyttö! Päivästä päivään kuleksin työn haussa. Kohtalomme oli kova, sillä paitsi minua oli vielä yksi perheemme jäsen työttömänä. Nuoremman veljeni suorittaessa asevelvollisuuttaan, oli vanhempi veljeni päässyt kasarmista. Häneltä puuttui välttämättömimpiäkin elintarpeita, hänellä ei ollut penniäkään, mutta sen sijaan hyvä ruokahalu . . . Oli vaikeata löytää työtä, vaikka hän olisikin tehnyt mitä vaan. Satunnaista työtä oli hänellä joskus, vaan ei mitään vakituista. Ja hänen olisr pitänyt olla meidän tukenamme! Kuinka olimmekin iloinneet hänen kotiintulostaan! Siinä hän nyt kuleksi, suuri vahva mies, palvel-

tuaan keisaria ja isänmaata ja oli kuormana äidilleen ja sisarelleen, vanhalle äidilleen ja sisarelleen joka oli vielä miltei lapsi! Siihen aikaan en vielä mietiskellyt sitä asiaa tarkemmin, olin päinvaston ylpeä että veljeni voivat palvella keisaria ja puolustaa isänmaata sodan syttyessä.

Tänä vaikeana aikana teimme kaikki mitä äitimme käski. Minä sain kirjottaa anomuskirjeitä keisarille, arkkiherttuaille joita sanottiin hyväntekeväisiksi ja muillekin rikkaille „hyväntekijöille“. Kun ei äitini, kuten jo olen maininnut, osannut lukea eikä kirjottaa, sain minä kirjottaa nämä anomukset ja minä tein sen omalla tavallani. Minä esitin yksinkertaisesti tosiasiat. Aloin aina samalla tavalla: „koska äitini ei osaa kirjottaa ja koska meidän on sangen vaikea tulla toimeen . . .“ „Keisarilta“ saimme viisi guldeenia ja saman verran arkkiherttualta ja eräältä rikkaalta hyväntekijältä, jonka sihteeri kävi katso-massa tilaamme. Suurin osa meni veljelleni välttämättöminten vaatekappaleiden hankkimiseen. Mutta millä eläisimme? Äitini ansaitsi neljä guldeenia ja sillä piti kolme henkeä elää.

Hinnalla millä tahansa piti minun saada työtä. Mitä nyt sain kokea, en koskaan unhota ja joka vuosi muistuu se jouluaatto mieleeni.

*

Oli ankara talvi ja asuntoomme tuiskusi lumi estämättä. Kun ovi piti aamusin avata, täytyi ensin hakata jää pois. Sisäänkäytävä oli näes suoraan pihalta ja huoneessamme oli vain yksinkertainen ovi lasiruudulla. Äitini lähti puoli kuuden aikaan kotoa, ehtiäkseen kuudeksi työhön. Minä läksin tuntia myöhemmin työnetsintään. Taas piti lukemattomat kerrat uudistaa lause: „Anteeksi, olisiko täällä saatavana jotain työtä?“ Miltei koko päivän yhtä päättä olin kaduilla, meillä ei ollut varaa lämmittää huonettamme, joten minulla ei ollut muuta tehtävää kuin viettää aikaani kaduilla, hautuumailla ja kirkoissa. Palan leipää ja muutamia pennejä rahaa päivälliseksi sain kotoa mukaani. Lakkaamatta täytyi minun pidätellä kyyneleitäni kun työnpyyntöni hylättiin ja minun täytyi taas lähteä ulos pakkaaseen. Olisin mielelläni tehnyt vaikka mitä kun ei vaan olisi tarvinnut palella! Vaatteet kastuivat ja jäsenet kangistuivat kylmästä harhaillessani katua ylös ja toista alas. Äitini kävi yhä alakulosemmaksi. Veljeni oli kyllä saanut lumityötä, mutta sai niin huonoa palkkaa että hädin tuskin sai ravintoa itselleen. Mutta minulla ei ollut mitään työtä.

En edes karamellitehtaassa saanut työtä, vaikka siellä sanottiin tarvittavan enemmän työväkeä joulun alla. Nyt tiedän että miltei koko joulutyöt tehdään muutamia viikkoja ennen joulua ja työ-

läisten joulunalusviikoilla pitää työskennellä yötä päivää joutuakseen taas heti pyhien jälkeen työtömiksi. Mutta silloin ei minulla vielä ollut aavistustakaan tuotantoprosessin järjestelystä. Hurskaassa uskossa rukoelin kirkossa työtä. Käännyin erittäin kuulusain pyhimysten puoleen, kulin alttarilta alttarille, polvistuin kylmille kiville ja rukoulin „neitsyt Maariaa“, „Jumalan äitiä“, „pyhää kuningatarta“ ja monta muuta pyhimystä, joiden sanottiin olevan erikoisen mahtavia ja armeliaita.

En menettänyt toivoani ja päätin eräänä päivänä uhrata päivällisrahani „pyhälle isälle“. Samana päivänä löysin kaksitoista guldeenia sisältävän rahakukkaron. Voin tuskin hillitä itseäni ilosta ja kiitin kaikkia pyhimyksiä lahjasta. Ei koskaan juolahtanut päähäni, että joku toinen raukka on ehkä epätoivossa rahojen kadottamisesta. Kaksitoista guldeenia oli minusta niin suuri rahamäärä, ettei juolahtanut päähänikään että joku köyhä ihminen olisi sen voinut pudottaa enkä tiennyt mitään velvollisuudesta ilmoittaa poliisille löydetyistä tavaroista. Näin löydössä vaan pyhimysten armeliaat kädet. Kun tulin kotiin lensin äitini kaulaan enkä voinut puhua ilosta! Kaksitoista guldeenia, kaksitoista guldeenia, oli kaikki mitä sain sanotuksi.

Lyhytaikainen ilo valtasi meidät ja onnea täydensi vielä se että seuraavana päivänä sain kut-

sun työhön santa- ja smergelipaperitehtaaseen, jossa pari päivää sitte olin käynyt työnhaussa ja jossa minut muistettiin.

*

Uusi työpaikkani oli erään talon kolmannessa kerroksessa. Talossa oli vain pelkkiä tehdaslaitoksia. En koskaan ollut joutunut suuren tehdasrakennuksen yhteyteen ja minun oli mahdoton viihtyä siellä. Kaikki oli minulle vastenmielistä. Likanen, tahmea työ, epämiellyttävä lasintomu, lukemattomat ihmiset, epämieluisat äänet ja koko se tapa joka löi leimansa tehtaantyttöihin sekä naineihin naisiin.

Tehtailijan vaimo, „armollinen rouva“, kuten häntä kutsuttiin, johti itse tehdasta. Hän oli aivan samanlainen kuin työtökin. Kaunis nainen, mutta joi, nuuskasi ja jutteli raakaa pilaa työläistensä kanssa. Kun tehtailija, sairaloinen mies, joskus näyttäytyi, seurasi aina kuumia kohtauksia. Minä pidin hänestä. Hän oli mielestäni niin jalo ja hänen vaimonsa käytöksestä vedin sen johtopäätöksen, että hän oli hyvin onneton. Hänen vaikutuksestaan sain toista, paljo helpompaa työtä. Tähän saakka oli tehtävänäni ollut ripustaa liimatut ja lasintomulla ripotellut paperiarkit ylhäälle nuoralle. Tämä uuvutti minua kovin ja tehtailija lienee huomannut ettei tämä työ minulle sopinut, koska hän määräsi että minun tästä lähin tuli

laskea valmistuneet arkit. Tämä oli paljo helpompaa ja kun ei ollut arkkia laskettavana, sain tehdä muuta mitä sattui käsillä olemaan.

Tehdas oli kaukana asunnostamme, joten en ehtinyt kotiin päivälliselle. Jäin tehtaaseen muiden kanssa. Haimme vihanneksia tai keittoa lähimmästä ruokapaikasta, iltapäiväksi oli meillä kahvia mukanamme. Minä menin aina erilleni toisista ja luin. „Rosvoritari ja hänen lapsensa“ oli silloin luettavaani. Teos käsitti sata vihkoo. Toiset tekivät pilaa minusta, „viattomasta“, joka häpesin heidän puheitaan.

Usein puhuttiin liikkeen kauppatkustajasta, herra Bergeristä, jota nyt odotettiin kotiin. Kaikki tytöt olivat häneen rakastuneet ja minä olin kovin utelias näkemään tätä merkillistä miestä. Olin ollut kaksi viikkoa paikassa kun hän saapui. Koko työhuone oli jännityksessä. Ei puhuttu muusta kuin herra Bergerin ulkonäöstä. Hän tuli tehtailijan rouvan seurassa saliin jossa olin työssä. En ollenkaan pitänyt hänestä. Iltapäivällä kutsuttiin minut konttooriin. Herra Berger lähetti minut hakemaan jotain ja lausui samalla jotakin minun „kauniista käsistäni“. Kun palasin, oli jo pimeä ja minun oli mentävä tyhjän käytävän kautta jossa ei ollut ollenkaan valoa, vaan sai ainoastaan heikon valonheijastuksen erään salin lasioven kautta. Tässä käytävässä oli herra Berger kun minä menin ohi. Hän tarttui minun

käsiini ja kysyi osaaottavana minun olosuhteitani. Kerroin totuuden mukaan köyhyydestämme. Hän lausui muutamia osanoton sanoja, ylisti minua ja lupasi toimittaa niin että rupeisin saamaan parempaa palkkaa. Olin tietysti ylen onnellinen tulevaisuudesta joka nyt avautuisi eteeni. Minullahan olikin vain kaksi guldeenia ja viisikymmentä greützeria viikossa kahdentoista tunnin työpäivästä. Minä sopertelin kiitosta ja vakuutin että koettaisin näyttää olevani hänen suosionsa ansainnut. Ennenkun tiesin miten se oli tapahtunut, oli herra Berger suudellut minua. Hän koetti hillitä minun pelästystäni sanoen: „Se oli vain isällinen suudelma“. Hän oli kaksikymmentäkuusi vuotias ja minä lähes viisitoista.

Olin aivan suunniltani kun kiirehdin työhöni. En käsittänyt tapahtuman sisältöä, suutelo en pitänyt minään häpeällisenä — mutta herra Berger oli puhunut minulle niin ystävällisesti ja luvannut parempaa palkkaa! Kotona kerroin lupauksesta, mutta veljeäni häveten en puhunut suutelosta mitään.

Seuraavana päivänä jouduin erään toverini parjaustulvan esineeksi. Hän oli nuori vaalea tyttö ja minä pidin hänestä kaikista enimmän. Hän syytti minua että olin tunkenut hänet kauppatkustajan suosiosta. Tämä oli aina ennen luottanut häneen kun oli jotain tehtävä tai haettava, tämä oli rakastanut häntä, vakuutti tyttö

minulle itkien ja nyyhkyttäen ja nyt oli kaikki lopussa ja se oli minun syyni. Toiset yhtyivät häneen. He kutsuivat minua liehittelijäksi ja itse rouvakin kysyi minulta, — miltä „kauniin herran suutelot olivat maistuneet.“ Joku oli lasiovesta nähnyt mitä tapahtui ja se annettiin nyt tietää tällasella minua loukkaavalla tavalla.

En voinut mitenkään puolustautua heidän pilkkaansa ja ivaansa vastaan. Ikävöin vain sitä hetkeä jollon saisin mennä kotiin. Oli lauantai ja kun sain palkkani läksin siinä mielessä etten enää palaisi takasin.

Mutta ei äitini eikä veljeni — kumma kyllä — tahtoneet kuulla siitä puhuttavankaan. Äitini tarkoituksena aina oli ollut kasvattaa minut kunnon tytöksi, aina oli hän varottanut minua puhumasta miesten kanssa, „ainoastaan sen kanssa, josta on tuleva sinun miehesi, saat puhua tuttavallisesti“, olivat hänen sanansa. Hänkään ei nyt ollut minun puolellani. Molemmat kutsuivat minua haaveilijaksi, suutelo ei ollut mikään hairahdus ja kun lisäksi saisin parempaa palkkaa, niin olisi pelkkää kevytmielisyyttä jättää paikka. Viimen tehtiin taas kirjat syyllisiksi „aatteisiini“ ja äitini katkeroittui niin uppiniskasuudestani, että heitti kaikki lainatut kirjat ulos ovesta. „Kaikkien kirjasto“, „Yli maiden ja merien“, „Aikakauslehti“ — niin pitkälle olin jo ehtinyt kirjallisuudessa. Minä tietysti etsin ne kaikki uudelleen ylös, mutta

sinä iltana en uskaltanut lukea vaikka oli lauantai jollon minulla olisi ollut enemmän aikaa.

Seurasi synkkä sunnuntai! Minä olin alakulonen ja sain kestää paljo toruja.

Maanantaina herätti äitini minut tavalliseen aikaan ja varotti minua tekemästä mitään tuhmuuksia ja pyysi ajattelemaan että muutamien päivien kuluttua oli jouluku. Minä meninkin, pakotin itseni ja pääsin aina tehtaahan portille asti. Mutta siinä käännyn takasin. Tunsin sellasta kauhua tuntemattomia vaaroja vastaan, että mieluummin tahdoin nääntyä nälkään kuin kärsiä häpeää. Sillä häpeänä pidin kaikkea mitä oli tapahtunut, suuteloja ja toverieni vihamielisyyttä. Varmemmaksi vakuudeksi sain kuulla että joku työläisistä aina oli kauppamatkustajan suosiossa, ja että tämä aina vaihtoi suosikkia. Kun tuli joku uusi, joka miellytti häntä enemmän, sai se täyttää edellisen paikan. Tätä minä pelkäsin, olin lukenut kirjoista niin paljo viettelyksistä ja kadotetusta hyveestä, että kuvittelin mielessäni mitä kauheinta. En siis mennyt sinne.

Mutta mihin nyt ryhtyisin? Ensin hain taas työtä. Olisin tehnyt vaikka mitä, mutta muutamia päiviä ennen joulua ei oteta uutta työväkeä. Minä harhailin kaduilla siksi kun tavallinen kotiinmeno-aika oli käsissä. Mutta minulla ei ollut rohkeutta tunnustaa etten ollut tehtaassa käynyt. Kahtena seuraavana päivänä tein samoin. Kaikki

ponnistelut saada työtä jäivät tuloksettomiksi. Kuvaamaton epätoivo valtasi minut, mutta sitte aloin taas toivoa onnellista sattumaa. Kysymyshän oli vain kahdesta guldeenista, sillä viikko ei ollut täysi.

Olin niin paljon lukenut jumalan kaikkivoimasta, avusta hädän hetkellä, hyveen palkasta ja muusta samanlaisesta, että olin varma siitä että minullekin tulisi joku apu. Sentähden polvistuin palavasti rukoellen alttarille ja kuleksin sitte kaduilla etsivin katsein. Minähän voisin nytkin löytää kukkaron ja saada enemmän rahaa kuin kotonani oli osattu odottaakaan. Menin kalatorille, jossa talonemännät tunkeilivat ostoksilla. Vaikka en tietänyt, miltä kala olisi maistunut, niin en epätoivossani osannut edes sitäkään kaivata. Minä tahdoin vain saada rahaa. Villit päähänpistot risteilivät aivoissani. Pidättäydyin kuitenkin niitä täytäntöön panemasta. Tuli iltapäivä. Ihmiset kiiruhtivat ostoksineen kotiin viettämään onnellista jouluaattoa omaistensa parissa. Kaikkiällä huomasi että oli jouluaatto, ja minuakin pian odoteltiin kotiin. Mistä saisin rahaa?

Sillon pälkähti päähäni ajatus. Minulla oli tati joka palveli eräällä kreivittärellä. Tämä tati oli meistä kaiken ylhäisen ja kunnollisuuden perikuva, joka johtui hänen paikastaan kreivittären luona. Kun hän joskus vieraili luonamme, osotimme hänelle suurinta kunnioitusta. Häntä pi-

dettiin hyvin jumalaa pelkäävänä ja se luostari-kirkko jossa hän kävi, sai usein häneltä lahjoja. Häneen panin nyt kaiken toivoni. En tavannut häntä kotoa, hän oli kirkossa. Etsin häntä sieltä, mutta hän oli juuri lähtenyt. Minä polvistuin ja itkien rukoelin että jumala ja pyhimykset taivuttaisivat tätini suopeaksi minua kohtaan. Sen jälkeen olen usein ajatellut että ainoastaan kaksi guldeenia olisi tarvittu poistamaan minun syvää epätoivoani! Mutta siihen aikaan en vielä tiennyt kuinka paljon rahaa tuhlataan turhuuteen sillaikaa kun toiset nääntyvät kurjuudessa. Siihen aikaan ei minulle vielä ollut selvinnyt kuinka erilaisissa oloissa ihmiset elivät, enkä koskaan kiinnittänyt huomiotani vallitsevaan vääryyteen. Pidin kaikkea jumalan luomana sellasena kuin se oli.

Näitä hetkiä ja koko nuoruuteni ja lapsuuteni katkeria kärsimyksiä en koskaan unhot. Vielä nytkään, vaikka siitä on jo useita vuosia kulunut, en voi mennä itkevän lapsen ohii kysymättä syytä hänen kyyneliinsä. Sellaisissa tilaisuuksissa muistan aina oman itkuni ja kuinka kaipasin osanottoa. Vielä tehtaan tyttönä ollessani uhrasin monta tuntipalkkaani itkeville lapsille jotka valittelivat minulle hätäänsä.

Mutta minä en saanut myötätuntoa. Hurskas tätini jonka lopultakin sain käsiini, tarjosi minulle tosin kahvia ja kaakkua, mutta kun vihdon uskal-

sin esittää pyyntöni oli hän kova ja taipumaton. Hän käski minua heti menemään kotiin, olihan nyt jouluaatto ja minua odoteltiin. Minä rukoilin ja itkin, mutta se ei vaikuttanut häneen. Raamatun lauseilla kumosi hän kaikki avunpyyntöni, jokaisen tulee nöyryydellä kärsiä mitä itse on aikaan saanut, olivat hänen viimeiset sanansa. Olin taas kadulla. Väkeä oli nyt vähemmän ulkona, mutta ikkunoista loisti valo ja näin monta kaunista joulukuusta.

En millään muotoa tahtonut mennä kotiin. Mitä sanoisin, tunnustaisinko kaikki? Viime päivien menettelyni näytti minusta nyt todellakin rikolliselta, minun täytyi se tunnustaa. Kuvittelin mielessäni äitini hämmästyttä, äitini, jonka täytyi punnita joka penni ja joka toivoi minusta niin paljo. Voisinko saattaa hänelle niin suuren pettymyksen ja surun? Tuskani ja levottomuuteni kasvoi yhä. Olisin vaan pakottanut itseäni ja jäänyt tehtaaseen! Kaikki tuntui minusta nyt kauhealta liiottelulta, pelkoni herra Bergeriä kohtaan, ujouteni tovereitani kohtaan ja huolehtiminen hyveestäni. Tunsin vaan kuinka ihanaa olisi ollut mennä kotiin palkka taskussa. Läksin alas virran rannalle ja päähäni iski ajatus että olisi helpompi heittäytyä veteen kuin mennä kotiin syntitaakkani painamana.

Rientäessäni nyyhkyttäen ja vapisten eteenpäin erästä kaupungin loistokatua myöten pääs-

täkseni uuteen päämäärääni, veteen, kohtasin hienon herran. Hän kysyi minulta mihin olin matkalla ja miksi itkin. Se oli varmaankin pelastus, jumalan sormi! Toivo täytti taas minut ja minä kerroin hänelle huoleni. Kaksi guldenia piti minun saada, muuten en voinut mennä kotiin. Hän puhui minulle ystävällisesti, saisin kymmenen guldeenia, mutta sitte piti minun seurata häntä kotiin, sillä hänellä ei ollut rahaa muasaan. En tiedä mikä minulle tuli, mutta hänen asuntoonsa en tahtonut lähteä hädästäni huolimatta. Minä pyysin että saisin odottaa portin ulkopuolella kunnes hän palaisi rahojen kanssa. Kun hän koetti puheellaan taivuttaa minua ja lempeällä väkivallalla viedä minut sisään, riistäydin irti ja juoksin pois. Kuvaamaton kauhu oli vallannut minut, miehen katse pelotti minua niin että mielettömänä ryntäsin eteenpäin — kotiin. Ulkona tapasin veljeni joka oli lähtenyt hakemaan minua ja juuri aikoi tehtaasta mennä kysymään minua.

Tarvinneeko minun kertoa kuinka tämä jouluaatto päättyi? Kuinka äiti enempää kuin velikään eivät tahtoneet ymmärtää minun vaikuttimiani eivätkä tahtoneet edes antaa minulle anteeksi. He kutsuivat minua laiskaksi letukaksi. Minäkö laiska! Siinä iässä, jollon muut lapset leikkivät nukkien kanssa tai kävivät koulua, kun heitä suojeltiin ja hoidettiin ettei kiveäkään olisi heidän

tiellään, siinä ijässä piti minun raataa työn raskaan ikeen alla. Ijässä, jollon toiset lapset vielä nauttivat lapsuuden koko ihanuudesta, olin minä jo vieraantunut lapsuuden huolettomasta naurusta ja minut täytti totinen tietosuus että työ oli minun edeltäpäin määrätty osani.

Tämä lapsuuden taakka on vuosikausia painanut raskaana mieltäni ja tehnyt minusta aikasin kypsyneen, ilosta vieraantuneen olennon. Paljo piti muuttua, jotain uutta, suurta piti tulla lisäksi elämäni voidakseni voittaa sen.

*

Sain taas työtä, minä otin mitä oli tarjolla näyttääkseni hyvää tahtoani ja paljo sain kestää. Viimen tuli parempaakin. Minä pääsin hyvän näköseen korkkitehtaaseen. Kolmesataa naista ja noin viisikymmentä miestä työskenteli siinä. Minä jouduin suureen saliin jossa kuusikymmentä vaimoa ja nuorta tyttöä teki työtä. Me lajittelimme tavaroita, toiset laskivat niitä ja kolmas joukko leimasi niitä. Teimme työtä seitsemästä aamulla seitsemään iltaan, meillä oli tunti päivällisaikaa ja puolen tunnin lepoaika iltapäivällä. Vaikka sillä viikolla oli pyhä, sain täyden palkan joka maksettiin etukäteen. Se oli neljä guldeenia. Niin hyvää palkkaa en koskaan ennen ollut saanut. Lisäksi luvattiin minulle viidenkymmenen kreutzerin korotus muutaman kuukauden kuluttua,

jos osottauduin kelvolliseksi. Sen sainkin jo kuuden viikon kuluttua ja puolen vuoden kuluttua sain viisi guldeenia viikossa, sittemmin sain kuusi.

Minä pidin itseäni jo miltei rikkaana. Laskin kuinka paljo voisin muutamassa vuodessa säästää ja rakentelin pilvilinnoja. Kun olin tottunut puutteeseen, oli mielestäni tuhlausta kuluttaa ruokaan enemmän kuin ennenkään. Olin tyytyväinen kun ei minulla ollut nälkä. En välittänyt siitä minkälaista ravintoa sain. Mutta minun piti olla hyvin puettu. Kukaan ei saanut minussa huomata tehtaan työläistä kun menin kirkkoon sunnuntaisin. Häpesin työtäni, sillä se oli minusta tuntunut aina jollain tavoin alentavalta. Kun kävin opissa sukulaiseni luona, sain aina kuulla kuinka huonoja tyttöjä tehtaan työtöt olivat, kevytmielisiä ja turmeltuneita. Heistä puhuttiin mitä halventavimpia sanoja ja minä olin omaksunut nämä virheelliset käsitteet. Nyt kävin minä itse tehtaassa monien muiden mukana.

Tytöt olivat kilttiä minulle, he opettivat minua mitä ystävällisimmin työssäni ja tutustuttivat minua ammattiin. Niitä jotka työskentelivät -lajittelusalissa, pidettiin ikäänkuin henkilökunnan valiojoukkona. Tehtailija itse valitsi heidät, kun sen sijaan työnjohtajalle oli uskottu muun työväestön kokoonpano. Muissa saleissa työskentelivät miehet ja naiset yhdessä. Tässä salissa oli vain naisia. Miehiä käytettiin vain apuna

viemään alas pihalle valmiiksi lajiteltuja, laskettuja ja leimattuja suuria tavarapaaleja. Päivällisen veimme mukaanamme tehtaaseen. Jos oli kaunis ilma, istuimme pihalla tavarapaalien päällä tai nojasimme niihin. Talvella saimme olla konehuoneessa. Lajittelusalissa, jossa olisi ollut hauskempi olla, emme saaneet ruokailla siksi että ruuan haju olisi voinut tarttua tavaroihin.

Ne jotka asuivat tehtaan läheisyydessä menivät kotiinsa päivällistunnilla. Heillä oli se etu että saivat lämmintä ruokaa. Muutamia viikkoja kävin minäkin tuttavieni luona syömässä. Se oli totisesti hankalaa. Matka kesti kaksikymmentäviisi minuuttia reippaasti kävellen. Kiireesti piti ahmia sisäänsä lämmin ruoka ja heti rientää takaisin työhön johon aina saavuin hengästyneenä ja hikisenä. En voinut pitemmän päälle sitä kestää, vaan söin mieluummin tehtaassa.

Tämän tehtaan naisista pääsin täydelliseen selvyyteen siitä, miten surullista ja puutteellista työläisnaisen elämä on ja tässä tehtaassa oli sittekin tunnustetusti parhaat työehdot. Lähiseudulla ei missään tehtaassa maksettu niin hyviä palkkoja ja meitä katehdittiinkin kaikkialla. Ne vanhemmat, jotka saivat tänne neljätoista vuotiaat lapsensa heti kouluajan päätyttyä, pitivät itseään onnellisina. Kaikki koettivat olla mieliksi peläten muuten että heidät erotetaan. Naimisissa olevat naiset koettivat saada tänne miehiään apputyöläi-

siksi, vaikka he jo vuosikausia olivat olleet toisessa ammatissa, sillä toimeentuloa täällä pidettiin paljo turvallisempänä. Mutta täälläkin, tässä „paradiisissa“ söivät kaikki niukkaa leipäänsä. Joka söi päivällisensä tehtaassa, osti tavallisesti muutamalla pennillä makkaraa tai juuston jätteitä. Useat söivät voileipää ja halpoja hedelmiä. Toiset joivat lasin olutta ja kastoivat siinä leipäänsä. Ne joita tämä ei miellyttänyt, hakivat jostain ruokapaikasta muutamalla kreutzerilla lientä tai vihanneksia. Ruoka oli harvoin hyvin valmistettua, rasvan haju oli inhottava. Usein voimme sopasta niin pahoin että heitimme sen pois ja söimme mieluummin kuivaa leipää. Lohdutimme itseämme ajattelemalla kahvia, jota meillä oli mukana iltapäiväksi.

Kun söimme päivällistämme, sattui tehtaanomistaja usein menemään pihan läpi. Hän pysähtyi ja kysyi mitä „hyvää“ meillä oli. Jos hän sattui olemaan hyvällä päällä ja jos se työläisistä, jolta hän kysyi, näytti hänen mielestään hyvän näköselältä ja osasi valitella, niin antoi hän usein rahaa ja käski mennä ostamaan jotain parempaa. Tämä suututti minua aina. Kun hän kysyi minulta, vastasin aina että ruoka oli hyvää.

Me koetimme myös syödä kansankeittiössä. Sieltä sai kahdeksalla kreutzerilla lientä ja vihanneksia. Usein kaksi yhdessä osti lisäksi palan keitettyä lihaa joka sekini maksoi kahdeksan

Halpahintasta kaunokirjallisuutta!

Osuuskunta Visan r. 1. 25 pennin kirjasarjaan
valitaan vain parasta kaunokirjallisuutta.
Tähän saakka on ilmestynyt:

**N:o 1. Laki on kuollut, mutta
tuomari on elävä**

y. m. kertomuksia. Kirjottanut Anatole France.

N:o 2. Valkean miehen tavat,
kirjottanut Jack London.

N:o 3. Laivurin raamatunselitys,
y. m. kertomuksia, kirj. Mark Twain.

N:o 4. Erään työläisnaisen nuoruus, hänen itsensä kertomana.

Aug Bebelin esipuheella. I osa.

**N:o 5. Erään työläisnaisen
nuoruus, II osa.**

Lähimmässä tulevaisuudessa ilmestyy:

N:o 6. Kalle Utter,

Kirj. Aug. Blanche.

Kirjailijain nimet takaavat parhaiten kirjojen arvon.

 Sarjaa jatketaan.

Erään työläisnaisen nuoruus

Hänen itsensä kertoma. II osa.

August Bebelin
Esipuheella

Osuuskunta Visa r. l. **25** pennin kirjasarja
Porvoo N:o 5.

kreutzeriä. Jonkun aikaa söin tässä kansankeit-
tiössä, mutta kun taas sairastuin, määräsi lääkäri
minulle voimakkaampaa ravintoa tärkeimpänä
parannuskeinona. Mutta kun aloin taas parantua,
oli mielestäni liikaa käyttää niin paljo ruokaan.
Minunhan piti säästää, että olisi jotain hädän
hetkellä.

Tavallisesti voivat vain ne tytöt, jotka saivat
apua kotoaan, hankkia parempaa ruokaa. Mutta
niitä oli harvassa. Useiden oli päinvastoin hu-
lehdittava vanhemmistaan tai maksettava lastensa
täysihoidosta. Kuinka uhrautuvia olivatkaan nämä
äidit! He kokosivat penni penniltä hankkiakseen
lapsilleen paremman toimeentulon ja voidakseen
antaa kasvattiäideille lahjoja että nämä paremmin
huolehtisivat lapsista. Toisten naisten oli vielä
huolehdittava työttömänä olevasta miehestäänkin
joten heidän kuormansa oli kaksinverroin ras-
kaampi, kun heidän piti pitää huolta koko ta-
loudesta.

Tehtaantyttöjen paljo tuomittu kevytmielisyys
selvisi myös minulle nyt. Tosin he kävivät tanssi-
tilaisuuksissa ja tosin heillä oli rakkaussuhteita,
toiset asettuivat päivällistunneilla jonoon jonkun
teatterin eteen saadakseen halvan pääsylipun illan
näytökseen. Kesällä tekivät he jalkamatkoja ja
tuntikausia kestäviä kävelyjä säästääkseen laiva-
tai junamaksun. Sitä voidaan kutsua huvittelu-
haluksi, jos niin tahdotaan mutta kevytmielisyys-

deksi, irstailuksi, kellä on rohkeutta sitä siksi kutsua?

Toverieni, ylenkatsottujen tehtaannaisten joukossa näin mitä erinomasimpia uhrautuvaisuuden esimerkkejä. Jos joku perhe joutui erikoiseen hätään, koottiin sille yhdessä avustusta. Tehtyään kaksitoista tuntia työtä tehtaassa, ja sen jälkeen käveltyään pitkän matkan kotia, ompelivat he vielä liinavaatteensa, vaikkeivat olleetkaan käyneet ompeluoppia. Kun heidän vaatteensa kului-
vat rikki, ratkoivat he ne ja ompelivat kokonai-
sista kappaleista itselleen pyhäpukuja.

Päivällis- ja kahvitunteja ei käytetty lepoon. Niukan aterian nauttiminen kävi pian. Lopun ajan kudoimme sukkaa tai virkkasimme. Ahkeruudesta ja säästäväisyydestä huolimatta olimme kaikki köyhiä ja vapisimme alituisesti työstä erottamisen pelosta. Kaikki olivat nöyriä ja alistuivat ilmeisimpiinkin vääryyksiin, saadakseen pitää hyvät paikkansa ja jokapäiväsen leipänsä.

Monia tyttöjä kohtasi se onnettomuus, että heidän esimiehensä lahjotti heille erikoista suosiotansa. Mutta yhtäkkiä muutti pomo mieltänsä, ja nyt ei sellasen onnettoman mikään työ kelvanut, hän ei päässyt eteenpäin, hän ei saanut palkanlisäystä vaan vähennystä. Häntä uhkasi erottaminen ja sellanen tyttöraukka oli siitä hetkestä saakka vainon alanen, kunnes hän ei enää jaksanut kestää, vaan erosi vapaaehtosesti. Alkoi

kulkea huhuja tytöistä, jotka olivat joutuneet sel-lasen kohtalon alasiksi. Tytöstä tyttöön kuiskit-tiin: hänet oli nähty kaduilla huomiota herättä-vässä puvussa tai oli hän kurkistellut ikkunasta ja houkutellut miehiä sisään. Kuului ankaria tuo-mioita, ja minäkin olin syvästi liikutettu. Kukaan ei ajatellut, että olisi voinut käydä toisin, jos hän heti alusta olisi heittänyt kaiken vastustuksen ja ollut esimiehelleen mieliksi.

Salasesta ja julkisesta prostitutsionista en sii-hen aikaan tietänyt mitään, en ollut edes kuullut koko sanaa. Kauvan sen jälkeen, kun paremmin osasin arvostella syitä ja seurauksia, olen myös alkanut toisin silmin katsella näitä naisia, varsinkin, kun vähitellen opin tuntemaan useita van-hempia työläisnaisia siinä tehtaassa, jossa olin työssä. Heistä kerrottiin, että heidän oli esimie-hensä suosiota kiittäminen nauttimistaan eduista. Toisinaan sain taas olla todistajana, kuinka työn-johtajan kanssa saattoi sattua kohtauksia sen ta-kia, että hän äkkiä alkoi rettelöidä jonkun tytön kanssa, joka oli hänelle haitaksi ja jonka hän tahtoi syrjäyttää, voidakseen „onnellistuttaa“ jonkun toisen.

Siihen aikaan en koskaan ajatellut sellasia asioita. Koetin vaan tehdä työni säännöllisesti ja olla joutumatta kenenkään kanssa tekemisiin. Sitä paitsi ei koskaan sellasia kohtauksia sattunut meidän työsalissamme, meidän pomoltamme

ei koskaan kuullut ystävällistä eikä ihmisellistä sanaa. Hän oli mitä pahin tyranni ja lienee hän pitänyt työläisnaisia orjajoukkona. Ei kukaan uskaltanut valittaa hänen toimistaan ja menettelystään. Häntä pidettiin tehtailijan parhaimpana toimihenkilönä, ja hän palvelikin isäntäänsä epäilemättä uskollisesti. Hän oli varmaankin kokonaan unohtanut, että itse oli kerran ollut työmiehenä samassa tehtaassa. — —

Veljeni olivat tällä välin menneet naimisiin ja heidän oli huolehdittava omista perheistään. Minä puolestani en koskaan tahtonut jättää äitiäni ja päämääräni oli, ettei hänen tarvitsisi enää tehdä työtä. Minä säästin yhtä paljon kuin toverinkin ja jos jonakin päivänä kulutin enemmän kuin tavallisesti, näin seuraavina päivinä kirjaimellisesti nälkää. Huomasin kuitenkin pian, etten voinut koota mitään omaisuutta, mutta äitini tahdoin vapauttaa työtä tekemästä ja tahdoin koota muutaman lantin hänen sairautensa varalta, sillä hän kammoi sairashuonetta. Kuten toisetkin, ylistin minäkin itseäni onnelliseksi saadessani olla työssä tässä tehtaassa ja vältin tarkkaan kaikkea, mistä minua olisi voitu syyttää.

„Hyvä“ työnantaja oli yleinen arvostelu meidän työnantajastamme. Kuinka tuottavaa ihmis työvoiman riistäminen on, voi selvästi nähdä tästä tehtaasta. Omistaja, joka todella oli ihmisellisempi työläisiään kohtaan kuin useimmat

muut työnantajat, joka maksoi työvälleen usean viikon palkan sairausajalta, joka jonkun työläisen kuollessa lahjotti huomattavan summan jälkeläisille, eikä muuten koskaan hylännyt hätäänjoutuneen avunpyyntöä, hän oli siitä huolimatta tullut rikkaaksi sen tuotteliaan työn ansiosta, jota hänen työväkensä tehtaassa suoritti.

Kuinka siitä huolimatta juuri tässä tehtaassa tulini sosialidemokraatiksi, siitä kerron myöhemmin. En pitänyt enää itseäni köyhänä. Päinvastoin joka sunnuntai nautin kuninkaallisen runsaan päivällisen. Me ostimme nimittäin lihaa, jonka minä valmistin. Kun palkkani kohosi, aloimme voida „vielä paremmin“, ja minun kannatti jo ottaa lasillinen viiniä silloin tällön. Ainoastaan yksi seikka puuttui onneni täydellisyydestä. Kaikki toverini olivat päässeet ripille ja he kertoivat, kuinka suuremmoista se oli ollut ja mitä rippilahjoja he olivat saaneet kummeiltaan.¹⁾ Mutta minä en ollut päässyt ripille, koska äitini oli liian ylpeä pyytääkseen ketään kummikseni eikä minulla ollut varaa hankkia tarvittavaa valkosta pukua. Minun oli siis täytynyt kieltäytyä. Kun luin sanomalehdistä, että jonkun köyhän oli onnistunut saada itselleen kummi, neuvoi äitini minua koettamaan onneani tai ilmottautumaan ripille tahikka sitte sain odottaa niin kauvan kun-

¹⁾ Tarkottaa katolilaista tapaa.

nes voin ansaita niin paljo, että saatoin hankkia kaikki itse. Olin kuusitoistavuotias, kun mies ensimmäisen kerran puhui minulle avioliitosta. Täydellä vakavuudella väitin vastaan: „Minähän en vielä ole päässyt ripille!“ Käsitykseni mukaan täytyi oikean katolilaisen ensin olla nauttinut tämän sakramentin, ennenkun hän voi ajatella avioliittoa. Olin nyt seitsemäntoistavuotias enkä tahotonut enää odottaa. Eräs toverini, joka oli kihloissa hyvinvoivan nuorenmiehen kanssa, lupasi ruveta kummikseni. Eräästä vähittäismaksukaupasta ostin kauniin vaalean leningin, hienot kengät, silkkisen päivänvarjon, käsineet ja kaiken tämän ihanuuden huipuksi kukilla koristellun hatun. Se oli komeata! Lisäksi tuli vielä ajo avonaisissa vaunuissa, juhlamenot kirkossa, jossa piispa pani kätensä pääni päälle, sen jälkeen huviretki, virsikirja ja muutamia hyödyllisiä esineitä! Nyt vasta tunsin itseni aikaihmiseksi.

Äitini ei enää käynyt työssä, hän ansaitsi hukan kotona ja hoiti taloutta. Olimme vuokranneet kaksiakkunaisen huoneen, ja nuorin veljeni asui taas luonamme, mutta ilman makuutoveria. Kun nyt lueskelin kirjojani sunnuntaisin, sain istua akkunan ääressä, ja tästä olin ylenmäärin onnellinen. Nykyään lueskelin parempaa kirjallisuutta, myöskin klassikoita. Lenau'n runot tekivät minuun syvän vaikutuksen, osasin niistä useita ulkoa. Wielandin „Oberon“'ista pidin hirveästi,

Chamisson „Leijonan morsiamen“ osasin myös ulkoa. Göthe ei enää voinut innostuttaa minua, pidin häntä epäsiiveellisenä, hylkäsimmä muutamia hänen komparunojaan suorastaan „irstaina“. Vasta muutamia vuosia sen jälkeen sai „Valintaipumus“ minut lukemaan enemmän Götheä. Hänen teoksistaan olen useimmin lukenut tätä, „Iphigeniaa“ ja „Herttuan tytärtä“.

Ruumiiltani olin tullut vahvemmaksi ja vastustuskykysemmäksi. Olin kalpea, mutta kaikki toverini olivat samoin. Huolimatta siitä, että terveyteni säännöllisesti pysyi hyvänä, en kuitenkaan voinut vapautua entisen sairaloisuuteni muistoista. Menneen ajan synkkä varjo seurasi minua ja sai minut usein kärsimään kovia tuskia. Mitättömmistäkin seikoista vedin sen johtopäätöksen, että olin taas tullut sairaaksi. Silmäluomen väreilyssä, silmien hämärtämisessä näin heti pelottavan sairauden enteen. Saattoi kulua päiviä ennenkun tuska lakkasi. Heräsin öisin vapisten ja takerruin lujasti äitini kupeeseen. Ja hän kärsi minun tuskistani. Naapurin vaimot tiesivät koko joukon kotilääkkeitä ja „parannuskeinoja“, -joita he kutsuivat taikalääkkeiksi. Viikkokausia voin olla masentunut, jonka toverini selittivät johtuvan salasista lemmenhuolista. Heille en koskaan ker-tonut todellista syytä, en tahtonut siitä puhua. Kuvittelin, että jos siitä puhuisin, niin tulisinkin todella sairaaksi.

Omaiseni puhuivat usein siitä, että pyhiinvaellusretki vapauttaisi kaikista mahdollisista huolistä ja nyt aijoin koettaa tätäkin keinoa. Pyhiinvaelluspaikalla piti minun vain rukoilla koko sie-lustani pelottavasta taudista pääsemistä ja merkkiä joka antaisi minulle varmuuden siitä että rukoukseni oli kuultu. Minua elähytti tosihurskas mieliala.

Oli vain yksi seikka johon minun oli vaikea alistua. Pidettiin nimittäin hyvin tärkeänä nauttia herranehtoollinen ja tunnustaa syntinsä ennenkun lähestyi ihmeitätekevää kuvaa. Mutta minulla oli aina ollut voittamaton vastenmielisyys näitä molempia toimituksia kohtaan. Tein kuitenkin tuon pitkän matkan nauttimatta muruakaan, sillä herranehtoollista ei saanut nauttia jos oli samana päivänä syönyt jotain. Kun polvistuin rippituo-liin, niin en tiennyt mitä minun piti sanoa. Pappi odotti synnintunnustustani, mutta minä en voinut tietää mitään syntiä jota olisin tehnyt. Viimen alkoi pappi tehdä minulle kysymyksiä, jotka saivat minut hämilleen. Vastasin kaikkiin kieltävästi ja pääsin pienellä katumusharjotuksella. Täytin sen, mutta ehtoollista en nauttinut. Hurskaudestani huolimatta en saanut itseäni uskomaan ehtoollisen ihmeitätekevään vaikutukseen, vaikka vielä uskoinkin jumalaan, hänen kaikkivoimaansa ja pyhimysten esirukouksiin. Ulkonaisia muodollisuuksia olin aina vaistomaisesti epäillyt. Paljo

hartaampana rukoilin sen sijaan okakruunuista Jeesusta joka lepäsi eräässä komerossa kuten hau-dassa. Sen ympärillä vallitsi sietämätön tungos. Kaikki lankesivat polvilleen suutelemaan piikkien lävistämiä puukäsiä. Minä tein samoin, painoin huuleni samaan paikkaan jota sadat ja taas sadat, sairaat ja terveet ennen minua olivat huulillaan koskettaneet.

Täällä näin kaikellaisten pyhiinvaelluspaikan aikaansaamien ihmetöiden kiitosuhreja. Joukot-tain vaha-, kulta- ja hopeakäsiä oli uhrattu kii-tokseksi jo parantumattomaksi luullun käden paranemisesta, kainalosauvoja muistoksi halvaantu-neesta jalasta. Lukemattomat taulut esittivät pe-lastuskohtauksia. Yhdessä putosi lapsi useiden kerrosten korkeudesta ja pääsi pyhän neitseen vaikutuksesta vahingottomatta maahan. Toisessa taulussa nähtiin lapsi pelastuvan liekeistä, kiitos siitä tietenkin neitsyt Maarialle eikä palosotilaan rohkeudelle. Siellä oli toisia tauluja, kuvaten pil-lastuneita hevosia, jotka olivat potkasseet kumoon lapsia, jotka kuitenkin olivat jääneet vahingottu-matta. Kiitoslauseita kaikista mahdollisista kuo-lemanvaaroista pelastumisista, raunioista pelastu-misista, sairaudesta paranemisista ja onnellisesti päättyneistä avioliitoista. Kaikkien näitten ihmeit-ten tähden olivat onnelliset uhranneet runsaita lahjoja, ja kertomuksia vahvistivat todistajain lau-sunnot.

En voi väittää, että olisin kokonaan ollut vapaa epäilyksistä. Olinhan monta kertaa rukoillut ilman tulosta. Ostin kuitenkin uhrikynttilän, tietämättä että sillä on toivottu vaikutus ainoastaan jos itse seisoo vieressä koko ajan kun se palaa. Sittemmin huomasin, että näitä vahakynttilöitä myytiin useampaan kertaan. Ei siis ainoastaan tehtailija ansainnut niillä, vaan myöskin kirkko korkoa korolle.

Pyhiinvaelluspaikan parhain vetovoima on eräs „jumalan äidin“ kuva. Kuvan luo kulkee tie pitkin portaita, joita myöten on lupa kulkea vain polvillaan. Portaan jokaisella astimella luetaan isämeidän rukous, ja siten täyttyy se mitä rukouksessa pyhimykseltä on pyydetty. Näin naisten ryömivän porras portaalta ja tein itse samoin. Mariankuva oli tavattoman kalliisti koristeltu. Sain ihmetellä sellasia hopea-, kulta- ja jalokivimääriä, joita en koskaan ennen ollut nähnyt. Koko kuva loisti ja säteili. Sitä ei saanut lähestyä. Aitaus suojeli neitsyttä ja hänen kalleuksiaan kaikelta kosketukselta, ainoastaan kunnioittavan matkan päästä saivat rukoilijat katsella häntä. Koko tämä komeus silmiäni edessä olisi minun nyt hartaana pitänyt esittää toivomukseni. Ei ainoatakaan ajatusta saanut omistaa muulle maailmalle, avunpyytäjän piti sisimmässään olla kokonaan täynnä jumalaa ja neitsyt Maariaa. Ei ollut ihme, että minä tuskallisesti epäillen palasin py-

hiinvaelluspaikalta! Katseeni oli niin paljo kiintynyt pyhäinkuvan loisteliaaseen ulkoasuun, että tunsin, etten ollut tarpeeksi harras! Pyhiinvaellusmatka ei tehnyt mitään vaikutusta. Tuskani oli vähentymätön. Vielä kerran tahdoin koettaa, ja me läksimme pyhälle paikalle, jota pidettiin hyvin yksinkertaisena ja joka ei ollut niin loistava. Köyhien pyhiinvaelluspaikka! Lämpimänä heinäkuun sunnuntaina läksimme matkalle kello neljä aamulla. Oli viiden tunnin matka. Emme suoneet itsellemme matkalla veden tilkkaakaan, tahdoin tehdä täydellisen katumuksen päästäkseni armon osallisuuteen. Väsyneinä nälkäsinä ja janosina, tomun yltyleensä peittäminä saavuimme perille. Tuhansittain ihmisiä virtasi sinne jo aamupäivällä. Ei ainoastaan kirkot vaan myös majatalot olivat tulvillaan väkeä. Kun pyhiinvaeltajat marssivat lippuineen jumalanpalvelukseen, oli tungos niin suuri, ettei voinut todellisesta hartaudesta olla puhettakaan. Se oli lakkaamatonta tulemistä ja menemistä, tyrkkimistä ja töykkimistä. Vieläkin pahempi oli tungos, kun joku joka oli pyörtnyt huonossa ilmassa, oli kannettava ulos. Joukossa oli rampoja, jotka vaivaloisesti raahustivat itseään eteenpäin kainalokeppien varassa, onnettomia, joilla oli varjostin puolisokeitten silmiensä edessä, sairaita lapsia äitiensä sylissä, naisia pitkällekehittyneessä raskauden tilassa, he rukoilivat onnellista lapsivuodetta, ja

taas toisia, jotka rukoilivat itselleen lasta. Kaikki tyrkkivät villissä tungoksessa toisiaan. Täpö täyssissä ravintoloissa juotiin ja elämöitiin määrättömästi. Minä aloin inhota kaikkea enkä koskaan tehnyt enää pyhiinvaellusmatkoja. Minun uskoni ei tosin ollut vielä horjunut, mutta minusta oli parempi rukoilla kotona kuin sellasessa ympäristössä, joka enemmän muistutti maallista juhlaa kuin pyhää paikkaa.

*

Nykyään en enää lukenut vain romaaneja ja kertomuksia. Olin alkanut, kuten jo mainitsin, lukea myös klassikoita ja muita todella hyviä kirjoja. Yleiset asiat kiinnostävät myös mieltäni. Jo ompeluoppia käydessäni olin usein ollut ilman ruokaa saadakseni ostetuksi sanomalehden. Uutiset eivät juuri mieltäni kiinnittäneet, vaan valtiolliset tapahtumat. Nyt kun minulla oli vakituinen ansio, ostin kolme kertaa viikossa ilmestyvän lehden. Se oli ankaran katolilaismielinen lehti, joka esiintyi vihamielisenä työväenliikettä kohtaan joka tähän aikaan alkoi tulla huomattavaksi. Kaksi ajatussuuntaa taisteli minussa vallasta. Seurasin innokkaasti keisarillisen huoneen tapahtumia ja olin niistä paremmin selvillä kuin lähimmän ympäristöni tapahtumista. Itkin Espanjan kanssa Alfons XIII kuolemaa ja sanomalehdessäni olevan Maria Kristiinan kuvan joka esitti häntä näyttä-

mässä kansalle sylissään olevaa kapalolasta, asetin minä seinälle kuten pyhäinkuvan. Aleksanteri Battenbergin tähden toivoin sotaa ja hävitystä Venäjälle ja Bulgaarian ruhtinaan kuva oli kauvan taulujeni joukossa. Itävallan kruununprinssin kuolema koski minuun niin kovin että itkin koko päivän. Ei ainoastaan kuninkaallisen huoneen tapahtumat minua liikuttaneet. Valtiollisetkin tapahtumat saivat minut jännitykseen. Sanomalehdessäni lausuttu sodan mahdollisuus Venäjää vastaan herätti minussa isänmaallisen innostuksen. Näin hengessä veljieni kunnialla kruunattuina palaavan taistelukentältä ja itseni kuvittelin „Wät-hin sankarittareksi“, josta olin lukenut eräästä romaanista ja jolle keisari Wilhelm I oli antanut rautasen ritarimerkin.

Tähän aikaan olin myös lukenut Ranskan vallankumouksen historiaa ja Wienin kansanmelakoita vuonna 1848. Olin saanut ne erään toverini isältä lainaksi. En kuitenkaan vielä pitkään aikaan saanut niistä mitään kokonaiskäsitystä. Siihen aikaan vallitsi valtiollisessa elämässä voimakas juutalaisvastanen suunta ja minä olin sen innokas kannattaja. Olin saanut käsiini lentolehden: „Kuinka Israel pääsi maailman kansojen valtiaaksi.“ Siitä luin muiden julmuuksien ohella, joista juutalaisia syytettiin, kertomuksen kirkollisesta murhasta. Luin vielä että juutalaiset raiskasivat Gojimin (kristittyjen) tyttäriä säästääkseen

omia vaimojaan. Tämä vaikutti minuun syvimmin ja päätin, omasta kohdastani avustaakseni juutalaisvastaista mielenosotusta, olla tekemättä ostoksia juutalaisten liikkeistä joista tavallisesti ostin vaatteeni. Kehotin tovereitani tekemään samon.

Samaan aikaan sain kuulla anarkisteista. Muutamat salaperäiset murhat pantiin anarkistein syyksi ja poliisi käytti niitä aseina alkavaa työväenliikettä vastaan. Kaikkea tätä seurasin palavalla innostuksella. Olin aivan välinpitämätön niihin asioihin nähden, joiden vuoksi naiset tavallisesti lukevat sanomalehtiä. Minä tuskin vilkasoin niihin.

Mutta anarkistien oikeudenkäyntijuttuja seurasin kiihkeällä mielenkiinnolla. Luin kaikki puheet ja kun, kuten tavallista, tahdottiin oikeastaan saada juuri *socialidemokraatteja* syyllisiksi, niin opin tuntemaan heidän mielipiteitään. Aloin innostua. Jokaista yksityistä socialidemokraattia, josta luin sanomalehdissä, pidin jumalana. Ei koskaan pälkähtänyt päähäni että itse voisin taistella heidän riveissään. Kaikki mitä heistä luin, tuntui minusta olevan niin paljo kaiken yläpuolella, etten mielikuvituksissanikaan voinut uskoa että minä tietämätön, tuntematon ja köyhä tyttö olisin voinut toiminnallani ottaa osaa heidän pyrintöihinsä.

Syntyi työväen levottomuuksia, työttömyys oli suuresti lisääntynyt. Kokonaiset ammattikunnat

olivat joutilaina ja poliisi luuli julmuudella voivansa kukistaa hädän liepeillä syntyneen tyytymättömyyden. Se hajotti ammattiosastoja ja otti takavarikkoon niiden kassoja. Tämä lisäsi tietysti katkeruutta ja synnytti mielenosotuksia. Kun ne uusiutuivat, komennettiin sotaväkeä „uhatuille“ kaduille. Siellä seisoivat ne kiväärin jalalla. Illalla riensin kiihtyneenä tehtaasta tapahtumapaikalle. En pelännyt sotaväkeä enkä poistunut paikalta ennenkun se tyhjeni.

Tähän aikaan opin tuntemaan tavattoman lahjakkaan työmiehen. Hän oli aivan toisenlainen kuin muut jotka kuuluivat tavalliseen tuttavapiiriini. Hän oli matkustellut paljo. Oli oleskellut Venäjällä ja Englannissa ja oli juuri kotiutunut sieltä. Hän oli saanut jommosenkin sivistyksen. Oli käynyt reaalikoulun, mutta oli sittemmin perhettä kohdanneen aineellisen ahdingon tähden ruvennut työmieheksi. Hän oli ensimmäinen sosialidemokraatti jonka opin tuntemaan. Mutta hän ei kuulunut puolueeseen eikä ollut minkään yhdistyksen jäsen, luki vain puoluekirjallisuutta. Häneltä sain joukottain kirjoja luettavaksi ja hänen kanssaan voin puhua kaikesta mitä ajattelin ja mietiskelin. Hän selitti myös minulle sosialismin ja anarkismin erotuksen. Hänen kuulin ensi kerran puhuvan tasavallasta, ja entisistä yksinvaltasista haaveiluistani huolimatta tuli minusta nyt tasavaltasen hallitusmuodon puolustaja. Käsi-

tin kaiken niin selvästi ja luulin sen olevan miin lähellä että muodollisesti laskin viikottain, millon yhteiskuntamullistus tapahtuisi.

Tältä työmieheltä sain myös lukeakseni ensimmäisen sosialidemokraattisen sanomalehteni. Hän ei ostanut sitä säännöllisesti, vaan silloin tällöin mieleen juolahti, tapa jota valitettavasti niin monet käyttävät. Mutta nyt pyysin minä hänen hankkimaan se joka viikko ja tein itsekin niin. Teoreettisia kysymyksiä en vielä ymmärtänyt, mutta kun kirjoitettiin työväenluokan rasituksista ja kärsimyksistä, niin ymmärsin sen täydellisesti ja vasta sen valossa osasin arvostella omaa kohtaloani. Opin huomaamaan ettei kaikki se mitä olin saanut kestää, johtunutkaan jumalan järkkymättömästä sallimuksesta, vaan väärästä yhteiskuntajärjestyksestä. Rajattomalla suuttumuksella luin lain mielivaltaisesta tulkinnasta kun oli työmiehestä kysymys. Sosialistilakien kumoamista tervehdin riemulla, vaikka olinkin vielä puolueen ulkopuolella ja vaikkei minua kukaan tuntenutkaan. En ollut vielä käynyt ainoassakaan kokouksessa, en tiennyt, että naiset edes pääsivät niihin ja lisäksi soti koko käsityskantaani vastaan mennä yksin julkisiin tilaisuuksiin. Pysyttäydyin poissa kaikista huvituksista, kaikista ajanvietteistä päästäkseni joutumasta kosketuksiin seikkojen kanssa jotka minua loukkasivat. Äitini myös sanoi aina: „Kunnon tyttö pysyy kotona!“ Ja

niin istuin kotona kirjani tai käsityöni ääressä, miltei tietämättäni riutuen samanmielisten ja samoin ajattelevien seuran kaipuussa.

Käytökseni tehtaassa oli muuttunut aivan toiseksi senjälkeen kun mieleni oli alkanut vapautua entisestä raskasmielisestä tunteellisuudesta. Ennen olin karttanut toverieni seuraa, etteivät he pääsisi selville elämästäni. Aluksi johtui se ujoudesta, sittemmin ylpeydestä. Mutta kun aina olin ystävällinen omalla tavallani enkä koskaan kieltäytynyt kun oli kyseessä avunanto jollekin puutetta kärsivälle toverille, niin totuttiin minun tapaan. Työmiehetkin, joiden tapana oli laskea pilaa tyttöjen kanssa ruokatunneilla, antoivat minun olla rauhassa. Minua sanottiin ylpeäksi kun en ottanut osaa heidän huvituksiinsa enkä jutellut miesten kanssa. „Hän luulee kai saavansa kreivin“, kuulin usein sanottavan.

Nyt, kun minulla oli päämäärä ja kun tahdoin kaikkien ihmisten tietävän, mitä minulle oli selvinnyt, nyt heitin karttelemiseni ja kerroin tovereilleni kaikki mitä tiesin työväen liikkeestä. Olin usein ennenkin kertonut heille, mutta Ohnetin „Mökin asukkaiden“ tai jonkun kuningattaren kohtalon asemasta kerroin heille nyt sorrosta ja raatamisesta. Minä kerroin rikkauksista jotka olivat kokoontuneet muutamien harvojen käsiin ja esitin vastakohtana suutarin jolla itsellä ei ole kenkiä ja räätälin jolla ei ole vaatteita. Ruoka-

tunneilla luin heille sosialistilehtiä ja koetin parhaani mukaan selittää, mitä sosialidemokratia oli. Ja palavalla innolla puhuin asiani puolesta kun he asettivat sosialistit ja anarkistit samaan joukkoon kuuluviksi.

Esiintymiseni ei jäänyt huomaamatta. Työntantajani alkoivat kiinnittää minuun huomiotaan. Mutta minä uurastin tuskallisen tarkasti etten antaisi moitteen aihetta. Ennen olin usein, kuten toisetkin, tullut liian myöhään työhön, nyt olin ehdottoman täsmällinen. Työni täytin kiuksallisen tarkasti. Tunsin vaistomaisesti, että jos aikoo palvella suurta asiaa, tulee myös pikkuseikoissa täyttää velvollisuutensa. Sillon en vielä ollut saanut sitä ajatuksissani selville, vaan käytännössä toteutin sitä. Kun ruokatunneilla ääneen luin lämmöllä ja innostuksella sanomalehteäni, sattui usein konttoorihenkilöitä menemään ohi. He puistelivat päätään ja sanoivat toisilleen: „Tyttö puhuu kuin mies.“

Nyt noudin joka viikko itse sanomalehteni. Kun ensi kerran astuin sanomalehden toimistoon, tuntui kuin olisin astunut pyhättöön. Ja kun ensi kerran annoin roponi vaalirahastoon, tunsin itseni suuren taistelevan joukon jäseneksi, vaikken kuulunutkaan vielä mihinkään yhdistykseen ja vaikken puhellutkaan kenenkään muiden sosialidemokraattien kuin veljeni ystävän kanssa.

Lakkaamatta näin sanomalehdessä: „Hankki-

kaa uusia tilaajia! Levittäkää omaa lehteänne!“ Minä päätin toimia sen hyväksi. Ja kun sittemmin noudin en ainoastaan oman lehteni, vaan kaksi, kolme ja lopulta kymmenen — niin ei ilollani ollut rajoja Lehteni noutamisessa oli aina ollut jotain juhlallista. Pukeuduin sinä päivänä juhlapukuuni kuten ennen kirkkoon mennessäni.

Vaikka siinä lehdessä kirjoitettiinkin vähä uskonnollisesta kysymyksestä, niin olin kuitenkin kokonaan vapautunut uskonnollisesta ennakkoluulosta. Se ei ollut tapahtunut äkkiä, vaan vähitellen. En enää uskonut ainoaan jumalaan enkä haudan takaseen elämään, mutta usein kuitenkin mietiskelin eiköhän sittekin ollut jotain. Samana päivänä kun tovereilleni koetin todistaa että maailman luominen kuudessa päivässä oli satua, ja ettei ollut olemassa mitään kaikkivoipaa jumalaa, sillä silloin ei niin monen ihmisen tarvitsisi kärsiä niin hirveästi, saman päivän iltana ristin käteni maatessani vuoteellani ja kohotin silmäni Mariankuvaan. „Ehkä sittekin“, ajattelin tahtomattani. Mutta en kellekään koskaan kertonut että minua vaivasi tämä epäily, vaan sen sijaan kerroin Siperian oloista ja Pähkinälinnan hirmuista, sen verran kun niistä pääsi julkisuuteen ja oli luettavana lehdessäni, osottaakseni tovereilleni ettei ollut olemassa mitään jumalaa, joka määräisi ihmiskohtaloita.

Sosialistiset mielipiteeni kävivät yhä varmemmiksi ja sain niiden tähden tehtaassa paljo kärkeä. Lähin esimieheni joka käytti tyrannin valtaansa salissamme, oli aina julma ja tyytymätön. Pidin häntä todellisena paholaisena. Hän oli ensimmäinen ihminen jota todella vihasin, ja vaikka siitä on kulunut monta vuotta kun olen kuulunut hänen käskyvaltansa alaseksi, niin tunnen samaa inhoa häntä ajatellessani. Vuosien kuluessa tapahtuneet tehtaan olojen huononnuksot olivat hänen ansiotaan. Hän osasi tehdä tehtaassa olon helvetilliseksi jokaiselle joka oli joutunut hänen vihoihinsa, vaikkapa sitte siitäkkin syystä että oli valittanut väärästä moitteesta. Tähän saakka ei hänellä ollut ollut minun kanssani mitään tekemistä, mutta kun hän huomasi vaikutukseni tovereihini, niin muuttui asia kokonaan. Hän alkoi erikoisesti tarkastaa työtäni. Tähän saakka oli hän tyytynyt kerran päivässä luomaan yleissilmäyksen jokaisen työhön ja usein jättänyt minut kokonaan tarkastamatta, mutta nyt kävi hän minun luonani kymmenen kertaa päivässä. Silmänräpäystäkkään en voinut olla varma ettei hän tulisi etsimään vikaa työstäni. Kun nousin ylös juomaan lasin vettä, tuli hän perässäni ja seisoi takanani kunnes olin juonut sekä seurasi minua jälleen pöydän luo. Joka askeleeni, joka liikkeenä hän huomasi. Eräänä päivänä sanoi työnantajani että esimieheni oli minuun tyytymätön.

„Ajatelkaa että teidän on pidettävä huolta vanhasta äidistänne“, lopetti hän. Olin niin hämentynyt etten osannut heti vastata. Mutta kun olin koonnut ajatukseni, etsin hänet uudelleen käsiini ja pyysin saada tietää minkätähden esimies oli minuun tyytymätön. Minä puolustin itseäni sillä ettei työstäni alituisesta valvonnasta huolimatta voitu koskaan löytää mitään moitittavaa. Tehtailija — „suojelijanani“ en enää häntä pitänyt kuten ennen — katsoi minuun hetken ja poistui sanoen: „Se on hyvä, tehkää vaan tehtävänne kuten tähänkin asti.“

Naisiasiasta en vielä tiennyt mitään. Siitä ei ollut mitään sanomalehdessäni enkä enää lukenut muuta kuin sosialidemokraattista lehteä. En tuntenut ketään naistakaan joka olisi ollut innostunut politikoimaan.

Minua pidettiin poikkeuksena ja sellasena pidin itsekin itseäni. Yhteiskunnallista kysymystä, sikäli kuin sitä silloin ymmärsin, samoin kuin politikoimistakin pidin miesten asiana. Olisin niin mielelläni tahtonut olla mies saadakseni puuhailla poiitiikassa. Vasta kun erään puoluekokouksen johdosta luin sosialidemokratian ohjelman, sain tietää että he taistelivat naisen ja miehen tasa-arvisuuden puolesta. Mutta sitä en ymmärtänyt

miten naiset itse voisivat ottaa osaa politiikkaan. Sillon luin eräänä päivänä lehdestäni seuraavan artikkelin:

„19:nnen vuosisadan nainen,“ „niin kuuluu erään suuren, hyväntekeväisyystarkotuksessa pidetyn juhlan nimi. Ensi sijalla omituisissa esityksissä oli „naisen esittäminen eri ammateissa.“ Tarvitaan todellakin koko „hyväntekeviemme“ tahdittomuus ja tyhjääajatuksinen julkeus saattamaan koko yhteiskuntaruumiimme surkein kohta, se mätäpaise, johon koko nykyisen ihmiskunnan kurjuus sisältyy, „suuren juhlan“ esineeksi. 19:nnen vuosisadan nainen, orjatar, jolla tehdään kauppaa kahdella tavalla, nautinnon ja työnniistännän markkinoilla, 19:nnen vuosisadan nainen juhlan sankarittarena! Naisten eri ammatit: siinä kai nähtiin talonomistajain ihailevan likasia tiilenkantajattaria, pitsiteollisuuden „suojelijain“ lausuvan kohteliaisuuksia pitsinnyplääjättäriille, jotka 16-tuntisesta työpäivästä ansaitsevat 30 kreuzeria tai kutoma- ja keruutehtaiden omistajain selittävän orjattarilleen yötyön etuja? Eli näytettiinkö niitä naisraukkoja, jotka kärventynein palanein käsin työskentelevät naulatehtaissa sorrettuina, hikisinä, hyljättyinä ja kuolemaan saakka nääntyneinä — — — eli onko hieno seurue esittänyt opettajatarta, sivistynyttä kotiorjatarta, tai sivistymätöntä kotiorjatarta, palvelustyttöä, näitä molempia hyväatekevän maailman oikkujen ja peit-

telemättömän ylenkatseen esineitä? Ja miten esitettiin se 19:nneen vuosisadan naisammatti jota kutsutaan *prostitutsiooniksi*, avioliiton „pyhittä-mästä“ prostitutsioonista alkaen eri asteissaan aina katuprostitutsiooniin asti? Ellei koko näy-tös ole ollut tekopyhää valhetta, ulkokullattua itsepetosta, jos ainoakaan alastoman todellisuuden säde on päässyt tunkeutumaan salin loistoon, niin toden totta, 19:nneen vuosisadan naisen kuva, *sellasena kuin se todellisuudessa on*, olisi ollut tarpeeksi herättämään koko seurakunnan houreista-taan ja ajamaan heidät joka-ainoan häpeällä ja kauhistuksella omaan soppeensa. Mutta he ovat sokeita! Ja ne jotka eivät ole, tahtovat että hei-dät sokastaisiin. Kuinka voisivat he enää elää ilman tätä omatekosta sokeutta.“

Luin tämän sosialidemokraattisesta lehdestä, *omasta* lehdestäni, kuten sitä ilolla ja ylpeydellä kutsuin. Vaikutus oli kuvaamaton. En saanut nukutuksi, oli kuin suomukset olisivat pudonneet silmistäni ja minä mietiskelin kaikkea mitä olin lukenut. En voinut päästä mielenliikutuksestani ja minä halusin saada toimia. En voinut pidät-täytyä, sanat suoraan sanoen pakottivat kieltäni. Nousin kotona tuolille ja puhuin kuten kokouk- sessa. „Puhujaksi syntynyt,“ lausui veljeni ystävä. Hän hankki minulle kirjoja ammattiosaston kir- jastosta, sillä hän oli jo ryhtynyt siihen jäseneksi. Minä olin saanut hänet siihen ryhtymään. „Jos

olisin mies," sanoin alituisesti. Minä en tiennyt, että naisena voisin jotain toimia työväenliikkeessä tai poliittisessa elämässä. En koskaan ollut kuulut tai lukenut kokouksissa esiintyneistä naisista ja kaikki „lehteni“ kehotukset koskivat vain miehiä.

Juuri tähän aikaan oli Pariisissa sosialistikongressi, jossa päätettiin vapunpäivä viettää työstä vapaana ja panna silloin toimeen mielenosotuksia kahdeksan tunnin normaali työpäivän hyväksi. Olin yhä syrjässä enkä voinut tehdä mitään „asian“ puolesta. Se mitä tovereilleni asioita selvitin ja se vähä mitä lehteä sain levitettyksi, oli minusta niin pientä ja vähäarvosta ettei se tuottanut minulle mitään lohtua. Sittenmin opin kyllä käsittämään kuinka korvaamattoman arvokasta juuri tällanen työ on sosialidemokratian levenemiselle.

Ammattiosaston kirjastosta sain veljeni ystävän välityksellä monta kirjaa, jotka vaativat totista ajattelemista „Die Neue Zeit“ („Uusi Aika“ saksalainen puoluejulkaisu) oli vakituista luettavaani. Luin kaikki vuosikerrat jotka olivat kirjastosta saatavissa. Mutta minä tahdoin „perinpohjin“ sivistyä ja hankin sellasiakin kirjoja jotka eivät olleet sosialistisia. Luin yhdeksän osaa maailman historiaa, aijoinpa pöntätä päähäni „Keksintöjen kirjankin“. Mutta se oli turhaa vaivaa. En voinut pakottaa itseäni innostumaan näihin „kuiviin kirjoihin“, ainoastaan luku jossa kerrottiin kor-

kista, kiinnitti mieltäni, koska se oli yhteydessä ammattini kanssa.

Friedrich *Engelsin* „Englannin työtätekevien luokkien asema“ vaikutti syvästi minuun ja vahvasti vallankumouksellista katsantokantaani. Pieni lentolehtinen „Laiskuuden oikeus,“ Lafarguen kirjoittama, ihastutti minua kovin ja kun sittemmin aloin puhua kokouksissa, oli se minulla aiheena. Ferdinand *Lasalleen* tunsin todellista innostusta. Varsinkin „Tiede ja työläiset-“ teostaan tutkin ahkerasti syventyäkseen siihen perinpohjin. Myöskin *Liebknechtin* lentolehtisenä ilmestynyt juhlapuhe „Tieto on valtaa,“ oli ensimmäisiä sosialidemokraattisia kirjoituksia, jotka minuun vaikuttivat. Joukon vallankumouksellisia vapausrunoja osasin ulkoa.

Vaikka olinkin niin paljo ollut tekemisissä sosialidemokratian kanssa, en ollut vielä kertakaan ollut kokouksessa. Mutta seurasin innokkaasti kokousselostuksia ja tunsin puhujat nimeltään. Lopultakin tahdoin päästä kokoukseen. Kun seuraavana sunnuntaina sattui olemaan kokous, jossa piti puhua eräs etevimmistä ja tunnetuimmista johtomiehistä, pyysin ja rukoilin veljeäni viemään minut mukanaan. Oli joulukuu ja useita viikkoja oli vallinnut kuiva pakkaneen. Joukko ihmisiä oli työttömänä ja odotellen tähyteltiin lumipilviä. Jumalakin on unohtanut köyhät,“ sanottiin usein. Mutta tänä minun ikävöimänäni

sunnuntaina olikin satanut lunta. Pääsi tuskin kävelemään lumikinoksissa. Kokous eli eräässä salissa jossain esikaupungissa. Kun saavuimme paikalle, oli ihmisiä salissa tungokseen asti. He hieroivat käsiään ja polkivat jalkojaan pysyäkseen lämpiminä. Tunsin sydämeni tykyttävän ja poskieni hehkuvan kun tunkeilimme lähemmäksi puhujalavaa. Olin ainoa nainen koko salissa ja kaikki tähystelivät kummastellen minua kun käsi kädessä pyrimme eteenpäin. Voin erottaa puhujan vain sangen epäselvästi sillä sankka tupakan savu täytti salin. Hän puhui kapitalistisesta tuotantotavasta.

Hänen puheestaan selvisi minulle useita uusia seikkoja, Kuulin hänen selvästi ja vakuuttavasti esittävän sellasta, josta minulla oli hämärä käsitys, vaan josta en osannut selvää kuvaa luoda. Puhuja alkoi lumisateesta ja siirtyi nykyisen yhteiskuntajärjestyksen takaperosuuteen ja järjettömyyteen. „Sitä mitä hyvin järjestetyssä yhteiskunnassa pidettäisiin alkeellisena toimenpiteenä, liikenteen esteenä, ylistetään tässä yhteiskunnassa onnena. Satoja ihmisiä nääntyy puutteeseen, ihmisiä joilla ei ole työtä, ei siksi etteivät he tahtoisi sitä tehdä, vaan siksi että väärän yhteiskuntajärjestelmän ja lyhytnäkösen lainsäädännön tähden toisten täytyy nääntyä liiallisen työn raskaan taakan alle.“

Tämä johdanto painui mieleeni ja minä ajattelin sitä jälestäpäin. Toisen kerran kävin koko-

uksessa joulupäivänä. Siellä oli kaksi naista paitsi minua. Puhuja oli valinnut aineekseen „luokkavastakohtat.“ Hän puhui hyvin vaikuttavasti, mukaan satempaavasti: Kuulin kuvattavan omaa tuskallista jouluaatokertomustani ja rikkaiden yltäkylläisyyttä siihen verrattuna. Sisäsäni kaikui: „Minäkin tiedän sen, minäkin voin siitä kertoa! Mutta en tohtinut vielä sanoa sanaakaan. En rohjennut edes läpyttää käsiäni. Pidin sitä epämaisellisenä ja vain miehille sopivana! Tässä kokouksessa puhuttiinkin vain miehille. Ei kukaan puhuja kohdistanut puhettaan naisiin, joita olikin hyvin harvoja saapuvilla. Kaikki näytti koskevan vain miesten kurjuutta ja puutetta. Se koski minuun ettei puhuttu työläisistä ja ettei käännytty heidänkin puoleensa ja kehoitettu heitäkin taisteluun.

Kolmas kokous jossa olin mukana ja jonka tässä mainitsen erikoislaatunsa vuoksi, oli vaalokokous. Poliisi ei tahtonut ollenkaan laskea naisia näihin kokouksiin, mutta siitä huolimatta teki minun mieleni kovasti sinne. Kerran sain kiinkeästi rukoillen erään järjestyksen valvojan laskemaan sisälle, mutta minun piti pysytellä kaukana eräässä nurkassa. Täällä kuulin ensi kerran *sotilaskysymystä* käsiteltävän sosialidemokraattiselta näkökannalta. Ja taas kaatui yksi entisistä mielipiteistäni säpäleiksi. Tähän saakka olin pitänyt sotalaitosta luonnollisena ja välttä-

mättömänä. Ylpeilin siitä että veljeni olivat kantaneet „keisarin nuttua,“ enkä pitänyt „kunnon miehenä“ sitä joka ei ollut täyttänyt tätä isänmaallista velvollisuutta. Kun tyttönä uneksinkin tulevasta miehestäni, niin kuului sotilaallinen kunto niihin ominaisuuksiin, joita hänessä piti olla. Ja nyt kaatui sekini ihanne! Sotalaitos selitettiin kansan painajaiseksi ja minun täytyi se myöntää. Sota oli ihmisteurastusta, ei siksi että rajoja suojeltaisiin pahansuovalta viholliselta, vaan siksi, että suojeltaisiin vallassaolijain etuja. Se selitettiin johtuvan alueiden laajennushalusta tai diplomaattisesta juonittelusta.

Kuulemani tuntui minusta niin luonnolliselta että vain ihmettelin miksi niin harvat ihmiset sen huomasivat.

Näissä kokouksissa oli uusi maailma avautunut silmiini eteen ja se vaati minua toimintaan. Tahdoin auttaa ja taistella mukana, mutta en tiennyt miten alkaisin. Kaikkien näiden vaikuttimien johdosta oli minusta tullut kokonaan toinen ihminen. Niitä jotka eivät ymmärtäneet valtiollisia ihanteitani tai eivät tahtoneet niistä mitään tietää, pidin selvinä vihollisinani. Mutta haluni paloi päästä „käännättämään“ ihmisiä ja politikolmaan. Aloin veljieni ja heidän perheidensä seurassa vierailta piireissä joita ennen pidin vähäpätösinä. He olivat kutsuneet minua ylpeäksi, pöyhkeäksi ja pyytäneet minun lakkaamaan tuosta

luostarielämästä joka kuihdutti nuoruuteni. Usein, kun ennen menin heidän luokseen, pidin itseäni uhrikaritsana. Mutta nyt menin sinne ilolla. Tahdoin saada tilaisuutta puhua sosialidemokratiasta ja minä huomasin että paremmin voi puhua politiikasta miesten kuin naisten kanssa.

Opin kuitenkin pian huomaamaan että olin liikoja luullut miesten valtiollisesta kypsyydestä. Olin keräämässä avustusta vaalirahastoon. Kun esitin asiani erälle ammatinharjottajalle, sanoi hän: „Vaalirahasto, mikä se on? Ahaa! Se tapaturmasesti loukkaantunut ajurinrenki!“ Ja minun äänioikeudettoman tytön piti selittää hänelle, äänioikeutetulle miehelle, mikä oli vaalirahasto ja miksi siihen piti kerätä rahaa. Ihmeteltiin yleensä mistä olin oppinut kaikki mitä tiesin. • Tehtaassakin keräsin rahaa. Ensin kuitenkin vai lähimmässä toveripiirissäni joka aikaamyöten yhä kasvoi.

Sitte tuli yllytys vapunpäivän vapaanaviettämisen puolesta. Se sai minut kuumeentapaseen kiihotukseen. Tahdoin toimia asian hyväksi ja etsin samanmielisiä. Työmiesten joukosta panin merkillä erään jolla oli leveälierinen hattu. Toivoin hänen olevan sosialidemokraatin. Etsin tilaisuutta päästäkseni puheisiin hänen kanssaan ja käytin keinoja jotka muuten eivät olisi palkkaneetkään päähäni. Työläisten oli tapana pestä pihalla käsiään ennenkun läksivät työstä kotiin. En ollut koskaan ennen tehnyt sitä koska minua

vaivasi se sopimaton puhe mitä siellä pidettiin. Mutta nyt menin toisten joukkoon ja onnistuin pääsemään tuon leveälierisen hatun omistajan puheille. En ollut erehtynyt! Hän oli vakava, kehittynyt työmies ja kuului puoluejärjestöön. Olin niin ilonen kun tiesin, että tehtaassa oli aate-toverini! Hän miesten, minä naisten joukossa, nyt luulisi onnistuvan saada vapunpäivä vapaaksi.

Mutta se ei onnistunut. Työväki oli liian paljo tehtailijasta riippuvaista eikä voinut sulattaa ajatusta että työväki voisi omin päin jotain päättää. Jokainen joka ei vappuna tulisi työhön, uhattiin erottaa. Vielä vapunaattona koetin työsalissani vaikuttaa että työläiset yhdessä lausuisivat toivovansa vapunpäivää vapaaksi. Ehdotin että kaikki nousisivat ylös kun „patruuna“ tulee. Lupasin itse esittää vaatimuksen. Ylösnouseminen olisi sen merkki että kaikki yhteisesti olivat vaatimuksen takana. Monet todella olivatkin yhtä mieltä kanssani, mutta tehtaassa kymmeniä vuosia työskennelleet vanhat työläiset eivät uskaltaneet. Kaikki istuivat paikallaan kun „patruuna“ saapui. Minä pyysin yksin saada viettää vapunpäivän vapaana, mutta illalla minulle jyrkästi ilmoitettiin että joka ei vappuna tullut työhön, sai pysyä pois aina maanantaihin asti. Tämä pelotti minua. Olin köyhä tyttö, vapunpäivä oli torstaina, oliko minulla varaa menettää puoli viikkoa? Olisin tämän ehkä kestänyt, mutta minä pelkäsin ainai-

seksi erottamista ja mistä sitte saisin niin hyvän työpaikan? Ja miten kävisi vanhan äitini jos saisin kauvan olla työttömänä? Katkera menneisyys muistui mieleeni — ja minä alistuin nyrkkiä puiden ja katkerin mielin.

Kun sitte vappuna juhlapukimissa menin tehtaaseen, näin tuhansia ihmisiä vappumerkit rinnassa rientävän mielenosotuskokouksiin. Veljeni ja hänen ystävänsä kuuluivat niihin onnellisiin jotka saivat viettää vapunpäivän vapaana. En voi mihinkään muuhun verrata sitä tuskaa mitä koko päivän sain kärsiä. Hurjana toivoin, että sosialidemokraatit tulisivat väkivalloin noutamaan meidät tehtaasta. Minä toivoin sitä, toiset sitä pelkäsivät. Akkunaluukkuja ei koko päivänä saanut avata. Pelättiin että ne kivillä heitettäisiin rikki. Seuraavana palkanmaksupäivänä sai jokainen työläinen painetun lapun jossa oli sanat: „Tunnustukseksi uskollisuudesta vapunpäivänä saa jokainen tehtaan työmies kaksi guldeenia ja nainen yhden guldeenin“.

Minä vein guldeenini, jonka mieluummin olisin heittänyt tehtailijan jalkoihin, toimitukseen „Vapunvieton johdosta erotettujen rahastoon“.

Seuraavaa vapunpäivää sain jo olla viettämässä. Aloin ajoissa yllytyksen ja kuten myöhemmin ilolla huomasin, oikeaa menettelytapaa käyttäen. Toverieni joukossa oli muutamia jotka olivat esimiehille sukua ja jotka olivat sentähden etu-

oikeutetussa asemassa. Nämä olin voittanut puolelleni. Ylytin heitä vaatimaan vapunpäivän vapaaksi ja viimen he muodostivat lähetystön joka otti esittääkseen asian työnantajalle. Se oli oikea pieni vallankumous! Esimiesten vaimoja, tyttäriä ja sisaria vaatimassa vapunpäivää vapaaksi! Ystävänikin oli miesten joukossa tehnyt tehtävänsä ja me saimme viettää vappua vapaana, jos korvaisimme päiväpalkan tästä vapaapäivästä niille jotka eivät halunneet vapaata, Me tyhjensimme säästölaatikkomme, joihin olimme konneet joulurahoja. Oli kolme toveria jotka eivät kieltäytyneet vastaanottamasta päiväpalkan korvausta.

Heti senjälkeen, pidin ensimmäisen julkisen puheen. Se tapahtui ammatillisessa kokouksessa eräänä sunnuntaiamuna. En sanonut kellekään mihin olin menossa ja kun usein tapasin mennä sunnuntaiamusin museoihin tai muihin sellasiin paikkoihin niin ei lähtöni herättänyt kenenkään huomiota. Kokouksessa oli kolmesataa miestä ja *yhdeksän* naista, kuten myöhemmin ammattiliikkeen sanomalehdestä luin. Kun naisten työkyseenäolevalla ammattialalla alkoi näytellä merkittävää osaa, ja kun miehillä jo oli selvyys naisten halvemmasta työvoimasta, niin oli kokouksessa painostettava naisten ammatillinen järjestäytymisen tarpeellisuutta. Erikoisesta naisten keskuudessa harjotetusta agitatioonista huolimatta ja vaikka yhdessä ainoassa tehtaassa työskenteli

toista sataa naista, niin ei kokoukseen ollut saapunut enempää kuin nuo mainitut yhdeksän naista. Minä suoraan sanoen häpesin kanssaisarieni välinpitämättömyyttä. Kaikki mitä sanottiin naisista, tunsin ikäänkuin minuun kohdistetuksi. Puhuja kuvaili naisten työn laatua, heidän puutteitaan, heidän kehityksestä jälessä oloaan ja heidän tyytyväisyyttään oleviin oloihin. Ne ovat todellisia rikoksia ja niillä tulee olemaan huonot seuraukset. Hän puhui myös naisliikkeestä yleensä ja hänen kuulin ensiksi mainitsevan August *Bebelin* teoksen „*Nainen*“.

Puheen jälkeen kehotti kokouksen puheenjohtaja läsnäolijoita lausumaan mielipiteensä tästä tärkeästä asiasta. Tunsin että minun piti puhua. Kuvittelin kaikkien katseiden olevan minuun luotuina ja heidän ikäänkuin odottavan mitä minulla oli sanomista sukupuoleni puolustukseksi. Sillon nostin käteni ja pyysin puheenvuoroa. Huudettiin hyvähuutoja ennenkun ehdin avata suutanikaan, niin voimakkaasti vaikutti kaikkiin se että nainen tahtoi puhua. Kun nousin puhujalavalle, hämärsi silmiäni ja minä tunsin ikäänkuin palan nousevan kurkkuuni. Voitin hämmennykseni ja pidin ensimmäisen puheeni. Puhuin työläisnaisten puutteista ja kärsimyksistä, kuinka heidän työvoimaansa riistetään ja kuinka he ovat henkisesti kehitymättömiä. Varsinkin viime mainitusta puhuin, sillä pidin sitä pääsyynä edellisiin.

Puhuin kaikesta mitä olen kokenut ja mihin olen toverieni keskuudessa kiinnittänyt huomiotani. Valistusta ja tietoisuutta vaadin sukupuolelleni ja pyysin miehiltä siihen apua. Suosio oli myrskyinen. Minut ympäröitiin ja tahdottiin tietää kuka olen. Minut otettiin ammattitoveriksi ja minua pyydettiin kirjottamaan ammattilehteen. Se oli pulmallinen seikka. Olin käynyt koulua vain kolme vuotta, minulla ei ollut aavistustakaan kielio-
pista eikä tavaamisesta ja käsialani oli kuin lapsen, kun en ollut saanut tilaisuutta harjotella. Siitä huolimatta lupasin koettaa kyhätä kirjoituksen ammattilehteen.

Menin kotiin kuin kuumessa. Kuvaamaton onnellisuus täytti mieleni. Oli kuin olisin valloittanut koko maailman. Yöllä en ummistanutkaan silmiäni. Kirjotin artikkelin ammattilehteen. Se oli lyhyt ja kankea. Se kuului.

Työläisnaisten asemasta tehtaissa.

Työläisnaiset! Oletteko koskaan ajatelleet asemaanne? Ettekö kaikki kärsi niin kutsuttujen herrojenne julmuudesta ja heidän työntulostenne riistämisestä? Monet palkkaorjattaret työskentelevät varhaisesta aamusta myöhään iltaan, sillä aikaa kun tuhannet heidän kärsimys sisaristaan työtöminä piirittävät tehtaiden ja työhuoneiden portteja. Heillä ei ole tarpeeksi työtä suojellakseen itseään nälältä ja hankkiakseen itselleen välttä-

mättömiä vaatekappaleita. Ja kuinka pitkälle riittää palkkanne noin pitkstä työpäivästä?

Voivatko naimattomat työläisnaiset sillä viettää ihmisellistä elämää? Ja naineet? Voitteko te alituisesta ahertamisestanne huolimatta tarpeeksi huolehtia lapsistanne? Ettekö saa nähdä nälkää ja kärsiä vilua hankkiessanne heille välttämättömiä tarpeita? Sellanen on työläisnaisen asema ja jos välinpitämättöminä katselemme, niin ei siihen koskaan tule parannusta. Päinvastoin! Meitä poletaan ja näännytetään yhä enemmän.

Työläisnaiset? Näyttäkää, ettette vielä kokonaan ole veltostuneet ja sielullisesti kuihtuneet! Yhtykää ja ajatelkaa että miesten ja naisten täytyy ojentaa toisilleen kättä liittyäkseen yhteiseen liittoon. Elkkää tukkiko korvianne sille huudolle joka kaikuu teille! Liittykää järjestöihin, joissa naisiakin koetetaan kehittää valtiolliseen ja ammattilliseen taisteluun!

Käykää kokouksissa, lukekaa työväenlehtiä, kehittykää luokkatietosiksi ja tarkotuksistanne selvillä oleviksi työläisnaisiksi sosialidemokraattisen työväenliikkeen riveihin!“

Tässä pitää minun mainita eräs ilonen satuma. Olen jo maininnut että vanhin veljeni isäni kuoleman jälkeen läksi vieraihin maihin. Emme olleet nähneet häntä moneen vuoteen ja sittemmin olimme tavanneet häntä vain pikim-

mältään. Veljestäni oli tullut sosialidemokraatti ja hän oli ollut puolueen innokas jäsen jo kauan ennen minun ensimmäistä puhuttani. Olimme kuulleet siitä huhuna kerrottavan. Sanottiin hänellä olevan omituiset mielipiteet, hän piti kaikkia ihmisiä veljinään, „hän oli sosialisti.“ Minä pidin sitä hyvin romanttisena ja nyt olin kuitenkin itse tullut samaan tulokseen. Äitini valitteli kaikkea mitä sai kuulla veljeni mielipiteistä. Hän ei aavistanutkaan että hänen tyttärensä oli aivan hänen silmänsä edessä kehittymässä samaan suuntaan.

Eräässä työväen juhlassa tapasin veljeni ja olin onnellinen tietäessäni että omassa perheessäni oli *ætetoveri*. Hänen kauttaan opin tuntemaan useita henkilöitä, joita olin jo kauan aikaa syrjästä ihaellut.

*

Eräänä päivänä kutsuttiin minut työnantajani työhuoneeseen. Tämä oli ensimmäinen kerta, vaikka olin ollut tehtaassa jo seitsemän vuotta. Sydämmeni tykytti, kun toverieni ihmettelevien katseiden seuraamana menin sinne. Tehtailija odotteli minua ammattilehti kädessään — olin pannut nimeni kirjoituksen alle. Hän kutsui minua „neidiksi,“ joten hän ei koskaan työläisiään kutsunut. Hän kysyi tunsinko lehden ja siinä olevan kirjoituksen. Myöntävään vastaukseeni

lausui hän jotakuinkin näin: „Minä en tietenkään voi määrätä miten teidän tulee vapaa-aikanne käyttää, mutta yhtä seikkaa minä pyydän: elkkää harjottako minun tehtaassani tästä asiasta min-käänlaista yllytystä. Samoin kiellän kaikenlaisen yhteenliittymisen näiden pyrkimysten edistämiseksi. Minä tahdon säilyttää tehtaassani rauhan ja levon.“ Lopuksi lausui hän vielä: „Yhden varoituksen tahdon teille antaa, te olette nuori ettekä voi arvostella mitä teette, mutta ottakaa huomioon että politikoiminen on epäkiitollista hommaa.“

Vaikka päätinkin ottaa huomioon hänen sanansa ja olla yllyttämättä tehtaan seinien sisäpuolella, niin ei se minulle onnistunut. Se oli vaikeampaa kuin olin luullutkaan, sillä olot olivat paljo huonontuneet tässäkin tehtaassa, monta etua oli lopetettu. Muissa tehtaissa tehtiin vapumielenosotusten vaikutuksesta kymmentuntisia työpäiviä, mutta me teimme yhä edelleen työtä yksitoista tuntia. Tämä oli jonkunmoinen rangastus siitä että sittekin olimme onnistuneet saamaan vapun vapaaksi. Tässä suhteessa ei tehtaan omistajamme eronnut muista. Hän piti itseään työläistensä herrana ja huoltajana ja oli sitä mieltä että työläisten on kaikesta häntä kiittäminen. Meitä piti siis rangasta siitä, että keran olimme uskaltaneet ryhtyä sellaseen puuhaan, jota hän ei hyväksynyt. Vasta kun minä olin

poistunut tehtaasta, suvaitsi hän armosta lyhentää työpäivän kymmentuntiseksi. mutta vaati työläisiltään samalla kirjallisen sitoumuksen, etteivät he ryhtyisi toimimaan sosialistisissa pyrinnoissa.

Moni seikka näytti minusta nyt toiselta kuin ennen. Tehtaassa työskenteli koko joukko tyttöjä jotka eivät olleet täyttäneet laissa määrättyä ikärajaa. Kun odoteltiin tarkastajan saapumista — ja merkillistä kyllä, näkyi se aina olevan isäntäväen tiedossa — terotettiin näille lapsille että heidän tuli sanoa olevansa 14 vuotta täyttäneet, jos heiltä sitä kysyttäisiin. Tähän saakka olin päätellyt kuten muutkin: „Hän on hyvä ihminen, kun ottaa sellasen edesvastuun niskoilleen köyhien ihmisten tähden.“ Mutta kun olin lukenut Engelsin „Työätekevien luokkien asema Englannissa,“ näin asian toisessa valossa. Nyt oli minulla aivan toinen käsitys lasten työstä ja kun opin vertailemaan sitä omaan kauheaan lapsuuteeni välikäsien työpajoissa ja tehtaissa, niin tulin aivan toisenlaisiin lopputuloksiin. Lisäksi tulin huomaamaan, että ne työläisnaiset, jotka lapsuudesta saakka olivat olleet tehtaissa, olivat kaikkein vanhoillisimpia ja vastaanottamattomimpia yksimielisyyteen kehotuksille. He pitivät itseään tehtaan osana, huomaamatta miten pieni osa heidänkin tuottamista rikkauksista tuli heidän osalleen. He olivat nöyrimpiä, matelevimpia ja tunsivat vain kiitollisuutta hyvää isäntäänsä koh-

taan joka antoi heille leipää elinijäksi. Minun ja kanssani samoin ajattelevien toveriansa pyrintöjä katsoivat he vihalla ja ylenkatseella. Oliko siis ihmeellistä että minä mielummin olisin tahtonut huomauttaa tarkastajalle että kolmetoistavuotisia lapsia käytettiin tehtaassa? Ja sitte sitä puhdistusta ja kiillotusta kun virkamiestä odoteltiin! Se oli oikeaa puhtauskiihkoa, vaikka muulloin tomu ja lika sai viikkomääriä rehottaa.

Arvostelevat huomioni ulottuivat muuallekin. Me kuuluimme nyt sairaskassaan ja tehtailija oli aina saanut valita meidän edustajamme hallintoon. Mutta nyt tiesin, että meillä itsellämme oli oikeus se valita ja yhdessä äskenmainitun puoluetoverin kanssa sain tämän oikeuden myös käyttäntöön.

Puhkesi suuria lakkoja. Tuhansittain perheenhuoltajia tarvitsi apua. Piti varjella tuhansia vaimoja ja lapsia nälältä. Järjestöillä ei vielä ollut mitään rahastoja ja työväenlehdet kehottivat kaikkia keräämään avustusta. Pidin velvollisuutenani saada toveriani avustamaan. Useimmilta onnistuinkin saamaan. Tehtailija sai vihiä keräyksestä ja eräänä päivänä kutsuttiin minut taas hänen puheilleen. Hän pyysi saada nähdä käsialaani. Hän tahtoi käyttää minua johonkin joka paremmin sopi minulle. Tulin pahoilleni ajatellessani huonoa tavaustani ja epävakavaa käsialaani. Vähemmän vaikeutta tuotti minulle aiheen valinta. Olin lukenut Göthen runoja ja kirjoitin palan

„Prometheusta,“ joka oli tehnyt minuun syvän vaikutuksen. Ne olivat seuraavat rivit:

Kun olin lapsi — —
 silmäni päin aurinkoa loin
 ja lapsellisna luulin:
 siel henki lempeä kyl' olla voi
 ja sydän lämmin sykkimään
 myös sorrettujen vuoksi.

Seuraavana päivänä määrättiin minut konttoriin erään neidin sijalle joka oli sairastunut. Pari vuotta takaperin olisin iloinnut sanomattomasti, kun ei enää olisi tarvinnut olla tehtaantyttonä! Ja ne vaikeudet jotka näyttivät olevan voitettävänäni, eivät olisi olleet minkään arvoiset. Mutta nyt osasin arvostella itseäni. Minua vaivasi olla paikassa, johon minulta puuttui kaikkia tiedon ja taidon edellytyksiä. Osasin laskea päässä, vaan minulla ei ollut minkäänlaista käsitystä vähennyslaskusta paperilla. Pienen kertomataulun ja jakolaskun, jotka olin koulussa oppinut, olin jo aikaa sitte unohtanut. Jos olisin ollut ilonen uudesta toimestani, olisin ehkä piankin voinut oppia ne uudelleen, mutta nyt tunsin vain että minä vieraannuin yhä enemmän toverieni parista. En voinut enää harjottaa herätystyötäni heidän keskuudessaan. Ensimmäisen julkisen puheeni jälkeeni veivät kokoukset aikani. Useina arki-iltoina ja joka sunnuntai piti minun puhua ko-

kouksissa. Mutta konttorissa kesti työni iltasin tuntia kauemmin, niin etten enää ehtinyt kokouksiin. Kokonaisuudessaan oli työpäiväni kyllä lyhentynyt. Menin työhöni vasta kello kahdeksan ja sain kahden tunnin päivällisloman, joten ehdin käydä kotona syömässä. Lisäksi aloin heti saada yhden guldeenin enemmän viikossa palkkaa. Nyt olin „neiti“ ja voin pukeutua paremmin. Kun pidin puheen sekä ensimmäisenä että toisena sunnuntaina konttoriin joutumiseni jälkeen ja sanomalehdet sisälsivät siitä selostuksia, kysyttiin minulta miksi edelleenkin puuhailin sellasta, minähän en enää ollut työläinen eikä minun siis enää tarvinnut välittää „liikkeestä“. Sillon pyysin saada takasin entisen paikkani ja pyysin siksi kuhnes pyyntööni suostuttiin.

Asemani ei enää ollut helppo. Poliisi oli alkanut kiinnittää minuun huomiotaan, ja kaupungin viskaali alkoi myös asioida kanssani. Ensimmäisen haasteen saapua oikeuden eteen sain kaikenlisäksi tehtaassa ja siitä nousi kauhea hälinä. Työnjohtaja käyttäytyi kuin olisi tullut hulluksi. Itsekin tulin sängen pahoille mielin. Ensimmäinen ajatukseni oli: „mitähän äiti ajattelee!“ Sanomalehdet alkoivat kirjottaa minusta ja se vaan pahensi asiaa.

En tahtonut odottaa erottamistani työpaikasta, vaan sanoin itseni ylös saadakseni kokonaan antautua uuteen kutsumukseeni ja yksinomaan toimia työläisnaisten järjestäytymisen hyväksi.

Sain hyvän todistuksen, jossa tunnustettiin minun omaavan hyvän ahkeruuden, tarkkaavaisuuden ja työtaidon. Tehtailija itse antoi sen minulle sanoen: „Toivon että uudessa toimessanne saatte yhtä suurta tunnustusta.“

*

On enää vain kertomatta, miten äitini suhtautui ihanteitani ja toimintaani kohtaan, ja se muodostaakin katkeran kohdan muistojeni joukossa. Vanhus jolla oli takanaan yhtäjaksonen kärsimysten ja puutteiden vuo, joka oli joka toinen vuosi synnyttänyt lapsen maailmaan mitä surullisimpien ulkonaisten olosuhteiden vallitessa, joka oli sen jälkeen rinnoillaan ruokkinut tätä lasta kuusitoista tai kahdeksantoista kuukautta vältyäkseen heti joutumasta uuteen lapsivuoteeseen, tämä liian aikaseen vanhentunut ja kumartunut nainen ei voinut ajatella lapselleen muuta onnea kuin joutua hyviin naimisiin. Näittää tyttärensä onnellisesti, oli koko hänen toivonsa ja unelmansa, ja minä sain kärsiä paljo kun en suostunut avioliittoon jonka ainoana tarkoituksena oli keventää elinehtojani ja vapauttaa minut tehtaasta. Mennä naimisiin ja saada lapsia, siinä oli hänen mielestään naisen koko kutsumus. Niin paljo kuin ne ylistykset joita hän alussa sai minusta kuulla, olivatkin häntä ensin imarrelleet

ja saaneet iloseksi, niin osottautui hän sitä ankarammaksi nähdessään että aijoin uhrata koko elämäni päämäärääni varten. Mitä enemmän minä herätin huomiota naispuhujana, sitä enemmän hän katkeroitui.

Vaikkei hän totisessa mielessä ollutkaan uskonnollinen, elämä kun oli siksi kovasti häntä kolhunut, piti hän kuitenkin kovasti kiinni ulkonaisista menoista. Minun nykyään uskonnosta kokonaan vieraantunut katsantokantani herätti hänessä suuttumusta ja hän tuomitsi sosialidemokratiaa kaikkein tietämättömimpien ja ilkeämielisten ihmisten lausuntojen ja selitysten mukaan. Alituisen tuotti hän minulle surua ja mielipahaa tällä soimaavalla puheellaan puolueesta johon minä olin liittynyt. Kun minun piti käydä poliisikuulustelussa, piti hän sitä sellasena häpeänä kuin olisin ollut todellinen rikollinen. Kun minä toimieni takia tulin usein kotiin myöhään illalla, joka hänen mielestään ei ollenkaan sopinut kunnolliselle työlle, istui hän valveilla ja otti minut vastaan riidalla. Jos tulin kotiin ilolla tuntien että sinä päivänä olin jotain saanut aikaan, katkeroitte mielihyvääni se tora jonka äitini antoi sataa ylitseni. Usein makasin tuntikausia valveella ja itkin, itkin katkeria kyyneleitä että kohtalo oli juuri minua kohtaan niin epäsuosiollinen. Nyt kun minulla oli toimiala joka antoi minulle tyydytystä, onnea ja tasapainoa, piti minun kärsiä

sentähden että äitini oli liian vanha ajatellakseen samoin kuin minäkin.

Mutta koskaan ei pälkähtänyt päähäni jättää häntä. Olimme niin paljo kestäneet yhdessä — pitäisikö hänen nyt poistua luotani, kun niin monet synkät varjot olivat väistyneet! Sillä nyt kun elämäni oli saanut niin runsaan sisällön, alkoivat menneen ajan raskaat ajatukset yhä enemmän jättää mieleni. Nyt tunsin itseni kyllin terveeksi ja vahvaksi kantamaan raskaimpiakin taakkoja, joita uusi omavalitsemani toimiala asetti kannettavakseni. Ainoastaan äitini vihamielisyyss painoi minua raskaana. Se hidastutti kehitystäni ja minä kannoin sitä kuten raskaita kahleita.

Siksi olenkin aina pysyvä kiitollisena yritykselle saada äitini toisiin ajatuksiin ja taipumaan minun toiminnalleni suopeaksi.

Friedrich *Engels* sattui matkoillaan joutumaan paikkakunnallemme ja minäkin opin hänet tuntemaan. Hän oli erinomaisen sydämmellinen, joten se tunne, että oltiin liikkeen „suurmiehen“ parissa, ei ollenkaan vaivannut mieltä. Kun hyvin harvoja naisia siihen aikaan työskenteli puolueessa, mutta johtajat kaipasivat suuresti naisten apua, niin oli Engels sangen innostunut kehitykseni. Hän puhutteli minua ja minä kerroin hänelle muunmuassa äidistäni, joka enimmäin painoi mieltäni. Hän tahtoi auttaa minua ja keventää kuormaani. August Bebelin seurassa hän

kävi luonani yksinkertasesa esikaupunkiasunnossani. He koettivat tehdä vanhukselle selväksi että hänen oikeastaan pitäisi ylpeillä tyttärestään. Mutta äidilläni joka ei osannut lukea eikä kirjoittaa eikä koskaan ollut kuullut mitään politiikasta, ei ollut pienintäkään aavistusta molempain johtajain hyvästä tahdosta. He olivat molemmat kuuluisia yli koko Euroopan, heidän vallankumoukselliset puheensa ja kirjoituksensa olivat saaneet koko maailman viranomaset liikkeelle, mutta tämä kaikki ei vanhuksen mielestä ollut minkään arvoista hänhän ei tuntenut edes heidän nimiäänkään.

Kun olimme taas jääneet yksin, sanoi hän halveksien: „Kuinka sinä voit viihtyä tuollasten ukkojen parissa!“ Hänen silmissään oli jokainen mies minun kosijani ja kun hänen hartain toivonsa oli saada minut naitetuksi, arvosteli hän kaikkia sen mukaan. Ei kumpikaan näistä vierastamme, joista toinen oli jo iäkäs mies ja toinen olisi kelvannut minulle isäksi, hänen mielestään kelvannut hänen nuoren tyttärensä aviomieheksi.

Äitini ei muuttanut mieltään, päinvastoin mitä vanhemmaksi hän kävi sitä vihamielisemmin hän suhtautui minuun, mutta minä kestin senkin. Viimen aloin ajatella ettei mikään onni ole täydellinen ja että sosialidemokratia oli antanut minulle niin paljo, että tätä runsautta ja tyydytystä vastaan kaikki muu tuntui vähäiseltä. Suuren

asian puolesta taistelevinen suo niin syvää iloa ja antaa elämälle niin suuren arvon että voi kestää paljo menettämättä rohkeuttaan. Tämän opin käsittämään omasta kokemuksestani. Kuinka paljo olikaan sosialidemokratia muuttanut minua! Ja mitä enemmän siihen syvennyin ja mitä itse-tietosemmäksi sosialidemokraatiksi tulin, sitä välinpitämättömämmäksi kävin kaikenlaisille hyök-käyksille. Uskoni sosialidemokratiaan oli käynyt lujaksi kuin kallio, enkä hetkeäkään tuntenut horjuvaisuutta. Uskoin järkkymättä että köyhälistön voittoisan vapaustaistelun kautta joskus toteutui- sivat Georg Herweghin kauniit säkeet, jotka niin usein juhlatiloissa koristivat työväentalojen salin seiniä:

„Toivomme vastaisuuden kaukaisen
meill' työtä suovan sekä leipää suuhun,
myös osan lapsillemme tiedon puuhun
ja vanhukset ei kulkis kerjäten.“

Mikä on saanut minut kertomaan miten tulin sosialidemokraatiksi? Ainoastaan toivo antaa sen kautta rohkeutta lukemattomille työläisille, jotka sydämensä halusta huokaavat päästä toimimaan, mutta kääntyvät takasin peläten ettei heillä ole siihen kykyä. Jolla on todellinen halu toimia noiden Herweghin sanojen toteutumiseksi, ei saa väistyä minkäänlaisten vaikeuksien tieltä. Pää- määrä on niin suuri ja ihana ettei mikään vai-

keus saa olla niin suuri, ettei olisi voimaa sen voittamiseen. Jos näillä yksinkertasilla riveillä olen onnistunut vaikuttamaan siihen suuntaan, niin olen saavuttanut tarkoitukseni.

Halpahintasta kaunokirjallisuutta!

Osuuskunta Visan r. 1. 25 pennin kirjasarjaan
valitaan vain parasta kaunokirjallisuutta.

Tähän saakka on ilmestynyt:

**N:o 1. Laki on kuollut, mutta
tuomari on elävä**

y. m. kertomuksia. Kirjottanut Anatole France.

N:o 2. Valkean miehen tavat,
kirjottanut Jack London.

N:o 3. Laivurin raamatunselitys,
y. m. kertomuksia, kirj. Mark Twain.

N:o 4. Erään työläisnaisen nuoruus, hänen itsensä kertomana.

Aug Bebelin esipuheella. I osa.

**N:o 5. Erään työläisnaisen
nuoruus, II osa.**

Lähimmässä tulevaisuudessa ilmestyy:

N:o 6. Kalle Utter,

Kirj. Aug. Blanche.

Kirjailijain nimet takaavat parhaiten kirjojen arvon.

Sarjaa jatketaan.

